Гадаю, що ніколи доти мені не траплялася жодна людина, вигляд якої був би настільки оманливим, як у Емми ван А.

За першої зустрічі вона виглядала слабкою, скромною, зовсім непоказною, маломовною і настільки звично-непримітною, що її одразу забуваєш. Але відколи я доторкнувся до неї справжньої, вона — інтриґуюча, владна, осяйна, парадоксальна, невичерпна — невідступно мене переслідує, навіки затягнувши в сіті своєї звабливості.

Деякі жінки нагадують пастку, в яку тебе ловлять. Інколи ти сам не хочеш з тих тенет виборсуватися. Емма ван А. досі мене там тримає.

Усе почалося несмілого прохолодного березневого ранку в Остенде.

Я завжди мріяв про Остенде.

У мандрівках мене скорше ваблять назви, ніж місця. Підносячись у небо вище дзвініць, мелодія назви звучить звіддаля, розпросторюючись на сотні кілометрів і випромінюючи навсібіч звуки, а ті породжують в уяві різні картини.

Остенде…

Приголосні й голосні малюють план, зводять мури, увиразнюють атмосферу. Якщо містечко названо ім'ям якогось святого, моя фантазія вибудовує його довкола церкви; тільки-но його звучання нагадує діброву — Дубровиця чи поле — Подільськ, вулиці заполонює зелень; коли воно вказує на якийсь матеріал — Кам'янка — моя уява зішкрябує зі стін тиньк, аби вивільнити з-під нього камінь; коли нагадує про диво — Богданівка — я розміщую поселення на стрімкій вершині, що височіє над рівниною.

На підході до міста я передусім маю зустріч із його назвою.

Я завжди мріяв про Остенде.

Я міг би туди не поїхати, вдовольнитися мрією, якби розрив із коханою не штовхнув мене в дорогу. Поїхати! Геть із цього Парижа, переповненого спогадами про кохання, якого більше немає. Негайно змінити повітря і клімат...

Вихід намалювався мені на Півночі, ми ніколи не бували там разом. Щойно я розгорнув мапу, як мене наче магнітом притягнули ці сім літер, накреслені на блакиті Північного моря: Остенде. Поза тим, що мене заполонили ці сім літер, я пригадав, що одна моя добра знайома має адресу гарного помешкання. Кілька дзвінків — і справу полагоджено, про проживання домовлено, валізки закинуто в авто, і от я прямую до Остенде, наче там на мене чекає моя доля.

Оскільки слово починалося зі здивованого "О", а далі йшло пом'якшувальне "с", воно наперед підказувало моє замилування нескінченним пляжем із дрібненьким піском... Оскільки далі йшло "тенде", переростаючи в "тендітний", я малював собі вулички в пастельних тонах, що лежали під мирним небом. Оскільки ж лінґвістичне коріння підказувало, що йдеться про містечко, "розміщене на заході", я розвертав будиночки фасадом до моря, на них постійно червоніли відблиски західного сонця.

Прибувши туди вночі, я не знав, що й думати. Якщо в деяких моментах реальний Остенде збігався з моєю мрією про Остенде, він підсунув мені й різкі спростування: хоча населений пункт містився на кінці світу у Фландрії, вивищуючись між безмежжям хвиль та безмежжям полів, і хоча й пропонував широкий пляж і ностальгійну дамбу, він демонстрував, наскільки бельгійці спотворили своє узбережжя, виправдовуючись необхідністю відкрити його для більшої кількості людей. Вищі за пасажирські пароплави прямокутники будинків, помешкання, що не мали смаку й душі, але відповідали рентабельності в секторі нерухомості, — я бачив міський хаос, що

свідчив про жадібність підрядників, які прагнули загребти гроші середнього класу під час належної йому відпустки.

На щастя, будівля, в якій я зняв увесь поверх, збереглася з XIX століття, це — вілла, побудована в добу короля зодчих Леопольда II. Звичайна й непримітна свого часу, вона стала винятковою сьогодні. Розміщена серед недавно збудованих висоток, що втілюють нульовий рівень геометричної вигадки: прості, переділені на поверхи паралелепіпеди, поверхи, своєю чергою, переділені на квартири, квартири, заткнуті жахливими, абсолютно симетричними вікнами з димчастого скла, — раціональність, що викликає відразу до раціональності, — вона мала час причепуритися, змінюючи розмір і ритм своїх віконних прорізів, виступаючи тут балкончиком, тут терасою, а там заскленим садом, сміливо вибираючи вікна високі, низькі, середні, навіть кутові, тоді раптом, як жінка, яка, розважаючись, ставить собі на чолі мушку, під самісінький шиферний дах утулила слухове віконечко.

У розчинених дверях височіла руда жінка років п'ятдесяти з широким обличчям у червоних прожилках.

— Чого тобі треба?

— Чи тут живе мадам Емма ван А.?

— Правильно, — пробурчала вона з сильним акцентом фламандської селянки, який підкреслював її вигляд вішальника.

— Я на два тижні зняв ваш другий поверх. Моя подруга з Брюсселя мала вас попередити.

— Так, звичайно! У тебе тут зустріч! Я попереджу тітку. Заходь, будь ласка, ну ж бо, заходь.

Зашкарублими руками вона вихопила у мене валізи, поставила їх у холі й по-дружньому різко підштовхнула мене у бік вітальні.

На тлі вікна вимальовувався силует тендітної жінки в інвалідному візку, повернутому до моря, з якого небо спивало темно-чорнильну барву.

— Тітко Еммо, твій пожилець.

Емма ван А. розвернулась і почала мене розглядати.

Інші на її місці пожвавилися б і, намагаючися сподобатись, привітали б із приїздом, вона ж заходилася прискіпливо мене вивчати. Дуже бліда, зі шкірою, скорше зістареною роками, ніж зморшкуватою, волоссям, у якому чорний колір сусідив із білим, хоча в сіру масу вони не зливались, а йшли двоколірними контрастними пасмами. Видовжене обличчя Емми ван А. спиралося на тоненьку шию. Через вік? Чи в неї така манера? Її голова була схилена набік, вухо майже торкалося лівого плеча, а підборіддя задерлося до правого плеча, так що своєю скошеною увагою, вона, здавалось, і слухає, і оглядає.

Порушити тишу довелося мені:

— Доброго дня, мадам, дуже радий, що можу зупинитись у вашому домі.

— Ви письменник?

Я збагнув суть пройденого огляду: вона роздумувала, чи схожий я на людину, здатну писати романи.

— Так.

Вона зітхнула немовби з полегшею. Схоже, мій статус автора зіграв вирішальну роль у рішенні пустити мене в дім.

Племінниця, яка стояла за мною, зрозуміла, що чужинець успішно склав тест на входини, і промовила своїм трубним голосом:

— Що ж, піду закінчу готувати кімнати, буде готово за п'ять хвилин.

Доки вона віддалялась, Емма ван А. проводжала її поглядом, яким зазвичай дивляться на вірного, але обмеженого пса.

— Перепрошую за свою племінницю, месьє, вона не вміє звертатися на "ви". Розумієте, в голландській мові використовують лише "ти".

— Прикро позбавляти себе задоволення перейти з "ти" на "ви".

— Куди приємніше було би користуватися мовою, в якій існує тільки "ви", чи не так?

Навіщо вона так сказала? Можливо, боялася, що я поводитимуся надто фамільярно? Я продовжував стояти, трохи збентежений. Вона запропонувала сісти.

— Як цікаво, я проводжу своє життя серед книг, але ніколи не зустрічала живого письменника.

Кинутий довкола погляд підтвердив її слова: на полицях вітальні стояли тисячі книг, які частково захопили навіть територію їдальні. Щоби дати мені можливість краще їх розглянути, вона, мовчки, мов тінь, прослизнула на своєму візку між меблями й увімкнула лампи зі слабким відблиском.

Хоча ніщо так не тішить мене, як товариство друкованих текстів, ця бібліотека викликала в мене відчуття незручності, хоч я й не міг зрозуміти чому. Акуратно оправлені у шкіру чи полотно томи виглядали імпозантно, їхні назви та імена авторів були викарбувані золотими літерами, неоднакові за розміром, вони стояли врозріз, не безладно, але й без надмірної симетрії, у певному ритмі, що свідчив про незмінний смак, однак… Можливо, ми настільки призвичаєні до оригінальних видань, що оправлені зібрання збивають нас із пантелику? Чи мені прикро не бачити улюблених обкладинок? Мені було складно сформулювати своє збентеження.

— Даруйте, я не читала ваших творів, — сказала вона, певно неправильно зрозумівши моє сум'яття.

— Не вибачайтеся. Ніхто не може всього знати. Крім того, я аж ніяк не чекаю цього від людей, яких відвідую.

Заспокоєна, вона припинила крутити кораловий браслет навколо свого худого зап'ястя і посміхнулася до стін.

— Утім, весь свій час я присвячую тому, що читаю й перечитую. Особливо останнє. Я багато перечитую. Шедеври розкриваються лише після третього чи четвертого разу, хіба ні?

— А як ви визначаєте шедевр?

— Я не проминаю тих самих уривків.

Вона взяла оправлений у шкіру ґранатового кольору том і схвильовано його розгорнула.

— Наприклад, Одіссея. Я розгортаю твір на будь-якій сторінці й насолоджуюся. Вам подобається Гомер, месьє?

— Ну… звичайно.

По тому, як її райдужна оболонка потемніла, я зрозумів, що вона оцінила мою відповідь як легковажну, а то й розв'язну. Тож спробував розгорнути більш підхожу думку.

— Пригадую, як часто я ототожнював себе з Уліссом, бо він виявляться радше хитрим, ніж розумним, бо не квапиться повертатися додому, обожнює Пенелопу, не зневажаючи жодної з гарненьких жіночок, які трапляються йому в мандрах. Власне, в цього Улісса так мало доброчесності, що я відчуваю себе близьким до нього. І вважаю його сучасним.

— Думка, що аморальність сучасна, цікава, хоч і наївна… З кожним поколінням молодим здається, що ґандж придумали саме вони: яка зарозумілість! У якому стилі ви пишете свої твори?

— У своєму. Вони не вписуються в жоден стиль.

— Дуже добре, — підсумувала вона професорським тоном, підтвердивши, що я таки склав іспит.

— Чи дозволите подарувати вам свою книжку?

— А… ви привезли книжки з собою?

— Ні. Натомість, я певен, що в книгарнях Остенде…

— Ах так, книгарні…

Вона вимовила це слово так, немовби воно нагадало їй якусь давно забуту річ.

— Бачите, месьє, це — бібліотека мого батька, викладача літератури. Серед цих видань я живу з дитинства, не відчуваючи потреби поповнити його зібрання. Тут іще стільки творів, яких я досі не переглянула. Скажімо, он там, за вами, Жорж Санд, Діккенс… мені залишилося відкрити по кілька їхніх томів. У Віктора Гюґо також.

— Характерним для генія Віктора Гюґо є якраз те, що завжди знайдеться якась сторінка Віктора Гюґо, якої ти ще не читав.

— Точно. І мені спокійно жити ось так, під захистом, в оточенні велетнів! Саме через це тут немає… новинок.

Повагавшись, вона вимовила "новинки" обережно й неохоче, ледве ворухнувши губами, немов якесь вульгарне, а то й непристойне слово. Слухаючи її, я збагнув, що справді йдеться про комерційний вислів, придатний для назви якоїсь модної речі, але не підхожий для означення літературного твору; також усвідомив, що в її очах я — лише автор "новинок", такий собі постачальник.

— Хіба після виходу романи Доде чи Мопассана були не "новинками"? — запитав я.

— Час поставив їх на належне місце, — заперечила вона так, немовби я бовкнув якусь грубість.

Мені так хотілося нагадати їй, що наразі власне вона показала свою наївність, утім, відчуваючи себе не вправі суперечити своїй господині, я обмежився діагностикою причини свого дискомфорту: ця бібліотека не дихала, вона застигла, наче музей, сорок-п'ятдесят років тому, і не розвиватиметься, доки її власниця відмовлятиметься влити сюди бодай трохи свіжої крові.

— Вибачайте мою нескромність, месьє, ви приїхали один?

— Я приїхав, щоб оговтатися після розлуки.

— О, пробачте… мені дуже прикро… я завдаю вам болю, нагадуючи про це… пробачте.

Сердечність, переляк і несподівана знервованість підкреслювали її щирість, вона докоряла собі за те, що з головою занурила мене у вир неприємних спогадів. І, затинаючись, розгублено додала:

— Остенде — чудова місцина для любовних страждань…

— Невже? Гадаєте, я зможу тут одужати?

Вона пильно глянула на мене, наморщивши брови.

— Одужати? Ви розраховуєте на одужання?

— Так, хочу, щоб загоїлися рани.

— Сподіваєтеся, що вам із цим поталанить?

— Звісно, що так.

— Дивно, — прошепотіла вона, розглядаючи мене так, наче ніколи доти не бачила.

Останні планки сходів зарипіли під вагою племінниці. Задихана, вона постала перед нами і, склавши короткуваті руки на безформних грудях, урочисто мені заявила:

— Ну от, можеш поселятись! Всі кімнати твої, там угорі. Вибирай собі кімнату сам. Йди за мною, будь ласка.

— Ґерда проведе вас, шановний месьє. Відтоді, як у мене проблеми зі здоров'ям, я займаю тільки перший поверх. Це дає мені змогу віддати другий поверх вам, там вам буде дуже зручно. Можете брати книги, якщо потрібно, за умови, що поставите їх на місце.

— Дякую.

— Ґерда принесе вам сніданок у кімнату, якщо ви не встаєте надто рано.

— О пів на десяту мене цілком влаштувало б.

— Чудово, тоді до побачення і приємного перебування.

І звідки те навіювання взялось? Я відчув, що вона належить до жінок, які чекають, щоб їм поцілували руку. Так доречно: щойно я підійшов, як вона простягнула мені руку, над якою я схилився згідно зі звичаєм.

Племінниця розглядала нас, як двох блазнів, тоді знизала плечима, вхопила валізи і рушила вгору розхитаними сходами з лакованого дерева.

Коли я виходив із салону, голос Емми ван А. мене зупинив:

— Месьє, я тут міркую над вашими словами, щойно ви сказали, що сподіваєтеся на загоєння. Нехай вас не бентежить моя реакція: це було схвалення. Я вам цього бажаю. І навіть буду цьому дуже рада.

— Дякую, мадам ван А., я також буду цим утішений.

— Бо якщо ви від цього відійдете, то, в будь-якому разі, все те було нічого не варте.

Я сторопів.

Вона уважно поглянула на мене й безапеляційно заявила:

— Від головного кохання отямитися неможливо.

На цьому її руки запустили коліщата візка, і за три секунди вона знову застигла перед вікном, у тій самій позі, в якій я її перед тим застав.

Нагорі я побачив інтер'єр, декорований із безперечним смаком, трохи перевантажений і жіночний, старомодність якого додавала йому шарму.

Після оглядин я вибрав кімнату "із блакитними синицями", названу так через тканину, якою було обтягнуто стіни, вицвілі тони бавовняного полотна в японському стилі надавали їй невловимої вишуканості. Влаштовуючись, я намагався вхитритися, щоби серед безлічі дрібничок вивільнити місце для своїх речей, але цей декор, як барокова скульптура з черепашок, мав сенс лише в їхній незліченності.

Ґерда порадила мені кілька ресторанів, вручила в'язку ключів і пішла, бо мала на велосипеді подолати десяток кілометрів, що відділяли її від домівки.

Я зупинив свій вибір на найближчому до вілли "Цирцея" готельному ресторані, але прогулянку відклав на завтра. І геть сп'янілий від морського повітря, заснув, тільки-но випростався під важкими стьобаними перинами, що вкривали моє ліжко.

Спустившись уранці вниз після принесеного Ґердою ситного сніданку — гриби, яйця, картопляні крокети — я не здивувався, побачивши Емму ван А. на посту, біля вікна.

Оскільки вона не почула, як я спускався, а денне світло нестримно заливало кімнату, я зміг краще розгледіти риси та поведінку моєї господині.

Навіть нічого не роблячи, вона не виглядала незайнятою. Різні почуття відображались у зіницях, думки морщили й розгладжували її чоло, вуста втримували тисячі слів, що хотіли б із них злетіти. Ущерть виповнена багатим внутрішнім життям, Емма ван А. ділила себе між романом, розкритим на колінах, і хвилями мрій, що заполонювали її, тільки-но вона підводила голову і скеровувала погляд на бухту. Здавалося, наче курсують два кораблі — корабель її думок і корабель книги, і в кожного свій шлях. Вряди-годи, коли вона опускала повіки, їхні струмені на якусь мить зливалися в єдиній хвилі за кормою, далі ж її корабель плив своїм курсом. Вона читала для того, щоби не дрейфувати одній, читала не для того, щоби заповнити духовну порожнечу, а для того, щоби супроводити надто потужну творчу думку. Література служить кровопусканням, аби не допустити лихоманки…

Емма ван А., напевне, була дуже вродливою, навіть у старшому віці. Проте недавня хвороба — крововилив у мозок, за свідченням Ґерди, — відіслала її з розряду античності на блошиний ринок. Відтоді її м'язи ослабли, а струнке тіло схудло. Вона здавалася такою легкою, що її пористі кістки могли от-от зламатись. Підточені артрозом суглоби утруднювали її рухи, проте вона не звертала на це жодної уваги, доки в ній палав вогонь. Її очі залишилися чудовими, великими, бляклого блакитного кольору, і по цій блакиті пропливали хмарки з Півночі.

Моє вітання відірвало її від роздумів, вона глянула на мене блукаючим поглядом. Цієї миті я сказав би, що її щось мучить. Аж ось з'явилася посмішка, справжня, не лицемірна, як прояснення серед надокеанського клімату.

— О, добридень. Чи добре спалося?

— Вже й не пригадую, коли я так міцно спав. Тепер іду пізнавати Остенде.

— Я дуже вам заздрю… Приємного дня, месьє.

Кілька годин я кружляв по Остенде, заглиблюючись не більш, як на 20 хвилин у вулички, щоразу повертаючись до бульвару чи на дамбу, як чайка, яку кличе морський простір.

Північне море мінилося барвами устриць, від зеленувато-брунатного відтінку хвиль до білого перламутру піни. Ці змінені тони з дорогоцінними витонченими полисками несли мені відпочинок від яскравих спогадів із Чорного моря, ясної блакиті та жовтого піску, від яскравого хроматизму, такого ж первісного, як дитячий малюнок. Через ці пом'якшені тони, що нагадували про насолоду, яку відчуваєш, куштуючи в ресторанчиках морепродукти, це море видавалось іще й солонішим.

Ніколи доти не бувавши в Остенде, я віднаходив у ньому спогади, дозволяючи відчуттям дитинства заколисувати мою свідомість. Засукавши до колін штани, я ступав по піску, що поколював мені підошви, зате потім їх винагороджувала вода. Як і колись, я по кісточки зайшов у хвилі, боячись ступати глибше. Як і колись, я почувався зовсім маленьким під тим неосяжним небом серед нескінченних хвиль.

Людей довкола зовсім мало. Самі старенькі. Чи не з цієї причини старі так цінують узбережжя? Тому що, плаваючи, не маєш віку? Тому що знову повертається смиренність і прості радості дитинства? Тому що, коли будівлі й торгові заклади реєструють час, що минає, пісок і хвилі зостаються незайманими, вічними, невинними? Пляж зостається таємничим садом, над яким час не має влади.

Я купив креветок, з'їв їх навстоячки, вмочуючи в лоток із майонезом, і побрів собі далі.

Повернувшись близько шостої вечора на віллу "Цирцея", я був захмелілий від вітру і сонця, з геть замріяною головою.

Емма ван А. обернулася до мене, усміхнулась і, зауваживши мій стан радісного сп'яніння, змовницьки запитала:

— То як пізнання Остенде?

— Щось неймовірне.

— І куди ж ви дійшли?

— До порту. Чесно кажучи, я не зміг би зупинитися тут, не маючи змоги вийти в море.

— Он як! То ви залишились би в Остенде лише за умови кудись вирушити? Суто чоловіче міркування.

— Ви правильно розумієте. Чоловіки стають моряками, а жінки…

— … дружинами моряків. Потім удовами моряків.

— Чого ж можна чекати, коли все життя мешкаєш коло порту на краю землі?

Відчувши недоладність запитання, вона, не відповідаючи, з симпатією дивилася на мене, спонукаючи продовжувати. Тож я вів далі.

— Чекати відплиття?

Вона знизала плечима, відкидаючи це припущення.

— Повернення?

Її широкі сірі райдужні оболонки втупились у мене. Мені здалося, що там промайнула скарга, але голос твердо це заперечив.

— Можна згадувати, месьє, згадувати.

Її обличчя відвернулося до моря. Вона знову була такою зайнятою, немовби мене тут уже не було; вона вдивлялась у далину так, як я розглядаю чисту сторінку, і мріями рішуче туди линула.

Про що ж вона згадувала? Ніщо під цим дахом не свідчило про її минуле, все належало попереднім поколінням — книги, меблі й картини. У мене виникло враження, що вона, як та ворона, прийшла сюди з украденим скарбом і віддала його на зберігання, задовольнившись оновленням тканин на занавісках і стінах.

Піднявшись нагору, я запитав племінницю:

— Ґердо, ваша тітка сказала, що присвячує свої дні спогадам про минуле. Що ж такого вона собі пригадує?

— Не маю уявлення. Вона не працювала. Залишилася старою дівою.

— Справді?

— Це цілком певно. Ніхто не знав якогось чоловіка у бідолашної тітки Емми. Ніколи. Родині це відомо. Знаєш, тільки-но мова заходить про месьє чи весілля, вона стуляється, як черепашка.

— Розірвані заручини? Наречений, який загинув на війні? Невдача, яку вона назвала драмою і жаль за якою вона так культивує?

— Аби ж то. За часів, коли родина була значно більшою, дядьки й тітки намагалися підшукати їй підхожу партію. Так, так, цілком прийнятних наречених. Фіаско за фіаско, месьє, повіриш?

— Цікаво…

— Залишилася самотньою? Це то так! Я не змогла б… Я вийшла не за найгарнішого хлопця на узбережжі, але він, принаймні, в мене є, дав мені дітей. Таке існування, як у моєї тітки? Краще одразу ж покінчити з собою.

— Проте вона не виглядає нещасною.

— Треба віддати їй належне; вона не скаржиться. Навіть тепер, коли сили її полишають, а збереження розтанули, як сніг, вона не скаржиться. Ні, вона обертається до вікна, усміхається і мріє. По суті, вона нічого не пережила, зате намріялась…

Ґерда мала рацію. Емма жила деінде, не серед нас. Чи в цій манері тримати голову — перехняблене обличчя на тоненькій шийці — не було чогось нахиленого, що створювало враження, ніби ці мрії виявилися надто важкими?

Після цієї розмови я про себе почав називати її мрійницею…, мрійницею з Остенде.

Наступного дня вона почула, як я спускався, і рушила мені назустріч, котячи свій візок.

— Чи не погодитеся випити зі мною кави?

— Залюбки!

— Ґердо! Принеси нам два горнятка, будь ласка.

І прошепотіла, для мене:

— Її кава, як вода після полоскання шкарпеток, така неміцна, що й немовля не знервує.

Ґерда гордо принесла нам два паруючі горнятка, немовби наше бажання погомоніти при цьому пійлі робило честь її кулінарним здібностям.

— Мадам ван А., мене взяло за живе те, про що ви змусили мене думати в перший вечір.

— Що саме?

— Я швидко оговтуюся після того, що погнало мене з Парижа: тож я небагато втратив, покінчивши з тим зв'язком. Пригадуєте, ви стверджували, що отямитися можна лише від того, що було неважливим; натомість від свого головного кохання оговтатися не можна.

— Колись я бачила, як блискавка вдарила в дерево. І відчула себе дуже близькою до нього. Буває момент, коли ти гориш, коли себе спалюєш, відчувати таку напругу просто нестерпно. Потім залишається лише попіл.

Вона обернулася до моря.

— Ніколи жоден пеньок, навіть живий, не відродив стовбура всього дерева.

Несподівано в мене виникло враження, що вона сама, у своєму візку, була таким, знерухомленим на ґрунті, пеньком…

— Мені здається, що ви говорите про себе, — лагідно промовив я.

Вона здригнулася. Раптова тривога, майже паніка змусили пальці ворухнутися, дихання почастішало. Вона задля годиться вхопила горнятко, ковтнула каву, обпеклася, сипонула чортами з приводу того, що вона гаряча.

Я удав, що не зауважив її маневру, і долив до кави води, аби знизити температуру. Коли вона оговталася, я все-таки додав:

— Знайте, я нічого у вас не випитую, мадам ван А., я шаную вашу таємницю і не буду до неї підбиратись.

Ковтаючи, вона уважно розглядала мене, випробовуючи мою щирість. Упевнившись, вона нахилила голову і прошепотіла зміненим голосом:

— Дякую.

Настав час, коли я міг подарувати їй одну з моїх книжок, куплених напередодні; я дістав її з задньої кишені.

— Ось, я приніс вам свій роман, як на мене, найбільш вдалий. Мене дуже втішило б, якби при нагоді ви його прочитали й оцінили.

Вона спинила мене з ошелешеним виглядом.

— Я? Але… це неможливо…

І піднесла руку до серця.

— Бачите, я читаю лише класиків. І не читаю… е-е-е…

— Новинок?

— Так, останні публікації. Я чекаю.

— Чого саме ви чекаєте?

— Підтвердження репутації автора, щоб його творчість було визнано як таку, що заслуговує на місце у справжній бібліотеці, щоб…

— Він помер, чи не так?

Ця фраза вихопилась у мене мимоволі. Те, що Емма ван А. відмовлялася від мого дарунка, мене обурило.

— Ну, то так і кажіть: найкращі автори померли! Не хвилюйтеся, зі мною теж так буде. Якогось дня я теж пройду через підтвердження кончини, і, можливо, вже наступного дня ви мене читатимете!

Звідки ця лють? Невже так важливо, захоплюватиметься мною ця стара діва чи ні? Навіщо мені, щоби вона мною цікавилася?

Вона випросталась у своєму візку, намагаючись стати якомога вищою, і хоча була нижчою за мене, зміряла мене поглядом.

— Месьє, з огляду на мій вік і регулярні напади вам не слід бути таким самовпевненим: я піду раніше за вас, і досить скоро. І зникнення аж ніяк не додасть мені таланту. Як, зрештою, і вам.

Візок розвернувся, і вона запетляла між меблями бібліотеки.

— Хоч як сумно, але обоє маємо визнати: ми з вами не перетнемося.

Вона зупинила коліщата перед монументальним вікном, за яким котилися хвилі.

— Інколи істоти, створені для того, щоби спалахнути взаємно, не зазнають великої судженої їм пристрасті, бо хтось із них надто молодий, а хтось надто старий.

І додала надтріснутим голосом:

— Шкода, мені хотілось би вас почитати.

Вона відверто страждала. Справді-бо, ця жінка перевертала всі мої думки навиворіт. Я підійшов до неї.

— Мадам ван А., я був смішним, коли так скипів, ідіотом, коли приніс цей дарунок, огидним, коли хотів його вам накинути. Пробачте мені.

Вона обернулась до мене, в її зазвичай сухих очах я помітив сльози.

— Мені так хочеться проковтнути вашу книжку, але я не можу.

— Чому?

— Уявіть, що вона мені не сподобається…

Від самої думки про це вона затремтіла від жаху. Її пристрасність мене зворушила. Я їй усміхнувся. Вона це помітила і у відповідь усміхнулася теж.

— Це було б жахливо: ви такий симпатичний.

— Виявившись кепським письменником, я вже не буду вам симпатичним?

— Ні, станете смішним. Я так високо ставлю літературу, що не змогла би сприйняти вас як посередність.

Вся, геть уся, надміру вся — вона так і вібрувала щирістю.

Мене розбирав сміх. Навіщо так страждати через кільканадцять сторінок? Несподівано я побачив нас такими зворушливими.

— Годі сваритися, мадам ван А. Я забираю свій роман, погомонімо про щось інше.

— Навіть це неможливо.

— Що саме?

— Розмовляти. Я не можу розповісти те, що хочу.

— Хто ж вам не дозволяє?

Вона затнулася, поглядом пошукала допомоги довкіл, оглянула полиці, щоби знайти якусь підтримку там, намірилася щось сказати, стрималась і мовила погаслим голосом:

— Я сама.

Зітхнула і з жалем повторила свою відповідь.

— Так, я сама…

Раптом, глянувши мені просто у вічі, з відчайдушною енергією заявила:

— Знаєте, я була молодою, я була звабливою.

Навіщо вона це мені казала? Який у цьому зв'язок? На цей раз ошелешеним виявився я.

Вона наполягала, похитуючи головою:

— Так, я була чарівною. І коханою!

— Я не сумніваюсь.

Вона розлютовано мене оцінила:

— Ні, ви мені не вірите!

— Чому ж, вірю…

— Зрештою, це неважливо. Мені начхати на те, що думають чи думали про мене. Мені не лише на це наплювати, я сама була першопричиною всіх тих помилкових речей, що про мене розказували. Я сама їх спровокувала.

— Що ж саме про вас пліткували, мадам ван А.?

— Власне нічого.

Павза.

— Нічого. Зовсім нічого.

Вона знизала плечима.

— Хіба Ґерда вам не розповіла?

— Про що?

— Про це нічого. Моя родина вважає, що моє життя було беззмістовним. Зізнайтеся…

— Ну…

— От бачите, вона це бовкнула. Моє життя — ніщо. Проте, воно було багатим, моє життя. А це ніщо — повна омана.

Я підійшов ближче.

— Чи не хочете розповісти?

— Ні. Я обіцяла.

— Перепрошую?

— Я обіцяла зберегти таємницю.

— Кому? Чому?

— Відповісти — значить почати зраджувати.

Ця жінка мене вражала: у цій старосвітській панночці вирував сильний, загартований темперамент, у якому шаленство уживалося з проникливим розумом, що вмів користуватися словами, як кинджалами.

Вона обернулася до мене.

— Мене кохали, авжеж. Так, як буває дуже рідко. І я кохала. Так само. Так, так само, якщо таке можливо…

Її очі затуманилися.

Щоби підбадьорити, я поклав руку їй на плече.

— Нікому не заборонено розповідати історію свого кохання.

— Мені заборонено. Тому що в ній задіяні дуже важливі особи.

Руками вона ляснула себе по колінах, наче намірялася змусити мовчати тих, хто хотів розповісти.

— Навіщо ж тоді я стільки років мовчала, якщо тепер ту мовчанку порушу? Як? Мої постійні зусилля буде зведено нанівець?

Її вузлуваті пальці вхопилися за коліщата візка, сильно крутнули їх, вона виїхала з вітальні і зачинилась у своїй кімнаті.

Виходячи з вілли "Цирцея", я на тротуарі натрапив на Ґерду, яка сортувала відходи, розподіляючи їх по різних сміттєвих бачках.

— Чи ви певні, що ваша тітка не пізнала великої пристрасті?

— Цілком. З неї часто насміхалися з цього приводу. Якби щось було, вона про це розповіла би сто років тому, хоч би для того, щоб їй дали спокій.

Вона з оглушливим тріском спресувала три пластикові пляшки, довівши їх до розміру закрутки.

— Я все-таки наполягаю, Ґердо, бо в цьому переконаний.

— Видно, що ти заробляєш на хліб, розказуючи небувальщини. Ну й уява в тебе!

Її короткуваті руки розривали картонні коробки так, немов би йшлося про аркуші цигаркового паперу. Раптом вона застигла, втупившись у двох чайок, які пролітали над нами.

— Оскільки ти наполягаєш, я пригадую дядька Жана. Так. Він дуже любив тітку Емму. Колись він поділився зі мною дивною річчю: всі чоловіки, які залицялися до тітки Емми, втікали від неї чимдуж.

— Чому?

— Вона казала їм неприємні речі.

— Вона, неприємні?

— Він це повторив, дядько Жан. Ось і результат! Ніхто її не захотів.

— Якщо проаналізувати те, що дядько Жан казав, то радше вона нікого не схотіла.

Здивована племінниця застигла, почувши таке міркування. Я вів далі:

— Якщо з чоловіками вона було такою ж вимогливою, як із письменниками, можна бути певним, ніхто не міг сподіватися на милість. Оскільки ніхто досить підхожий їй не трапився, вона робила так, щоби їх знеохотити. Насправді ваша тітка воліла залишитися незалежною.

— Можливо, — неохоче погодилася племінниця.

— А це доводить, що, коли вона їх відсторонювала, то лише тому, що хотіла захистити місце для того, кого оберігала, єдиного, про кого не розповідала.

— Тітка Емма? Подвійне життя? Мм… бідолашна…

Ґерда скептично забурмотіла. Тітка цікавила її лише як жертва, вона й любила її лише жаліючи, а то й трохи зневажаючи; якщо тільки в тітчиній поведінці можна було припустити певну раціональність чи багатство, Ґерду це більше не цікавило. Таємниця її не інтриґувала, пояснення тим паче, хіба що вони були би непристойними. Ґерда належала до людей, для яких зрозуміти означає принизити, романтичне й величне залишалося чистим маревом.

Я волів би блукати весь день, та погода скоротила мою екскурсію. Мало того, що мою зосередженість тривожив недоброзичливий вітер, із темних низьких хмар на додачу почали падати великі холодні краплі дощу.

За дві години я вже дістався вілли "Цирцея", і тільки-но ввійшов, до мене кинулася Ґерда, в її голосі звучала паніка.

— Моя тітка в лікарні, в неї стався напад!

Я відчув себе винним: вона була такою розгніваною, коли я її покинув, що емоції, напевно, призвели до серцевого нападу.

— Що кажуть лікарі?

— Я тебе виглядала, аби піти до лікарні. Тепер я піду.

— Хочете, щоб я вас супроводив?

— Ге, хвора ж вона, не я. А потім, у тебе є велосипед? Лікарня — це не сусідні двері. Чекай тут. Так краще. Я повернусь.

Я скористався її відсутністю, щоб оглянути вітальню. Намагаючись розвіяти тривогу, я взявся вивчати вміст полиць. Там стояли класики світової літератури, були також і повні зібрання творів авторів, які мали свій сезон слави, але тепер ніхто не виявляв до них аніякісінької шани. Тож несподівано я замислився про ефемерність успіху і минущість будь-якої слави. Такі перспективи мене засмучували. Сьогодні читачі в мене є, а чи матиму я їх завтра? У своїй дурості письменники припускають, що, залишивши щось за собою, вони стануть безсмертними; але як довго триває це дещо? Якщо я вмію звернутися до читача XXI століття, то що мені відомо про читача XXIII століття? А самé це питання, чи не є воно зарозумілим? Чи мені слід його відкинути? Може, мені варто позбутися таких претензій? Погодитися жити в теперішньому, лише в теперішньому і радіти тому, що є, не сподіваючись на те, що буде?

Не усвідомлюючи, що за аналогією ці міркування підсилювали мою тривогу про здоров'я Емми, я поринув у своєрідну прострацію, яка поглинає час.

Я аж підскочив, коли Ґерда голосно закричала, стукнувши за собою вхідними дверима.

— Не надто серйозно. Вона прокинулась. Вона одужає. Цього разу обійдеться.

— Он як! Себто, тривога даремна?

— Так, якийсь час лікарі за нею спостерігатимуть, а потім повернуть її мені.

Я розглядав простакувату Ґерду, її широкі, як і таз, плечі, забризкане веснянками обличчя, короткуваті руки.

— Ви дуже прив'язані до своєї тітки?

Вона знизала плечима і мовила, як щось очевидне:

— У бідолахи є ж лише я!

На цьому вона крутнулась і рушила торохкати каструлями на кухні.

Наступні дні виявилися для мене досить неприємними. Ґерда, як із піпетки, крапала мені новини про свою тітку, яка далі перебувала в лікарні. Потім, немовби через те, що Емма ван А. не захищала міста своїм слабким тілом, туристи почали штурмом брати Остенде.

Великодні свята — я цього не знав — завжди знаменують початок сезону на північних пляжах, тож починаючи зі страсної п'ятниці вулиці, крамниці, пляжі заполонили приїжджі, які розмовляли багатьма мовами — англійською, німецькою, італійською, іспанською, турецькою, французькою, — хоча голландська все-таки домінувала. Подружжя й родини прибували юрмами, я ніколи не бачив стільки дитячих візочків водночас, наче тут була своєрідна шкілка для вирощування дітей; тисячі тіл устеляли пляж, хоча термометр показував лише сімнадцять градусів, а вітер далі овівав нас свіжістю. Чоловіки, сміливіші за жінок, підставляли свої торси блідому сонцю; для них ішлося про те, щоб, роздягнувшись, показати радше свою відвагу, ніж красу; це було змагання самців, яке не стосувалося самок; однак, обачно залишались у довгих чи напівдовгих штанях, їхня сміливість обмежувалася торсом. Оскільки кожне літо я проводив на Середземному морі, мене дивувало, що довкола видно лише два кольори шкіри — білий або червоний, бронзовий траплявся рідко. Серед цього північного населення жодної засмаглої людини: лише світла чи обпечена шкіра. Серед мертвотно-блідого та яскраво-червоного лише молоді турки, не без ніяковості, виставляли напоказ свої тіла кольору карамелі. І вони трималися разом.

Маючи проблеми з пересуванням поміж людей, псів, яким заборонявся вхід на пляж і які все-таки натягали свої повідки, щоб дотягнутися до піску, взятих напрокат велосипедів, на яких не можна

було проїхати, авт із педалями, які рухалися ще повільніше, я сприймав цей хаос як навалу. Втім, за яким правом я вживав таке слово? Чому я дозволяв собі вважати інших варварами, тоді як випередив їх усього на кілька днів? Чи того, що я мешкав у Емми ван А., було досить, щоб я перетворився на абориґена? Неважливо. Я відчував, що разом із господинею в мене відібрали й Остенде.

Тож я справді був щасливий, почувши сирену швидкої допомоги, яка привезла її на віллу "Цирцея".

Санітари посадили її в інвалідний візок у холі, і доки Ґерда розмовляла з тіткою, мені здавалося, що стара пані геть знемагає, час від часу кидаючи на мене погляд, який заохочував мене залишитись.

Коли Ґерда кинулась до кухні готувати чай, Емма ван А. обернулася до мене. У ній щось змінилося. Вона мала рішучий вигляд. Я підійшов.

— Як минуло ваше перебування в клініці?

— Нічого особливого. О ні, найважче було чути стукотіння спиць, коли Ґерда плела коло мого узголів'я. Патетично, чи не так? Коли в неї випадає вільна хвилина, замість узяти книжку, Ґерда вишиває, маніпулює гачком, терзає вовну. Щось у цьому плані. Я ненавиджу жінок, що все це роблять. Чоловіки їх також ненавидять. Хоча згадаймо селянок Аранських островів на півночі Ірландії! їхні чоловіки повертаються до них — якщо повертаються — тільки у вигляді решток, які роз'їла сіль і зригнуло море, і ті пізнають їх лише за в'язкою светрів! Ось як буває з в'язальницями: вони притягують самі лише трупи. Мені потрібно з вами поговорити.

— Звісна річ, мадам. Ви хотіли б, аби я пожив деінде під час вашого одужання?

— Ні. Навпаки. Хочу, аби ви залишились, бо збираюся з вами порозмовляти.

— З приємністю.

— Чи не погодитеся розділити зі мною трапезу? Кухня Ґерди не набагато краща за її каву, але я попрошу приготувати одну з двох страв, які їй вдаються.

— Охоче. Я радий, що ви одужали.

— О, я не одужала. Це чортове серце, зрештою, таки відмовить. Саме тому я й хочу з вами поговорити.

Я з нетерпінням чекав вечері. Моєї мрійниці бракувало мені значно більше, ніж я припускав, і я відчував, що вона налаштована на сповідь.

О восьмій вечора, тільки-но Ґерда осідлала свій велосипед, аби повернутися додому, а ми лише взялися за закуски, Емма нахилилася до мене.

— Чи ви вже спалили листи?

— Так.

— І що ви відчули?

— Злість від того, що мені довелося це робити.

Її очі сяяли, її явно підбадьорила моя відповідь.

— Я точнісінько те саме. Колись, тридцять років тому, я теж була змушена кинути в камін слова і світлини, пов'язані з чоловіком, якого

кохала. Я бачила, як у вогні зникають відчутні сліди моєї долі: навіть якщо я й плакала, принісши цю жертву, то не відчувала, що заторкнута в найбільш потаємному, адже спогади залишилися зі мною назавжди; я казала собі, що ніхто ніколи не зможе моїх спогадів спалити.

Вона сумно глянула на мене.

— Я помилялась. У четвер, після цього третього нападу, я збагнула, що хвороба таки нищить мої спогади. А смерть цю роботу завершить. Ось так: у лікарні я прийняла рішення про розмову з вами. І саме вам розповім геть усе.

— Чому мені?

— Бо ви пишете.

— Ви мене не читали.

— Ні, але ви пишете.

— Ви хотіли би, щоб я описав те, що ви мені довірите?

— Тільки не це.

— Тоді що?

— Ви пишете… це означає, що ви цікавитесь іншими. Мені ж, власне, потрібно бодай трохи зацікавленості.

Я усміхнувся і торкнувся її руки.

— В такому разі, я ваш кавалер.

Зніяковівши від моєї фамільярності, вона теж усміхнулась. Прокашлялась, пополірувала край своєї тарілки нігтем і, опустивши повіки, почала свою оповідь.

Якось уранці, більш як півсотню років тому, я прокинулась із відчуттям, що зі мною має трапитися щось важливе. Це було передчуття чи спогад? Чи я чула послання про майбутнє, чи йшла за сном, який частково забула? У будь-якому разі, шепіт долі скористався сном, щоб вселити мені цю впевненість: має статись якась подія.

Ви ж знаєте, яким дурним стаєш після таких осяянь, як оце: прагнучи розгадати, що трапиться, ти спотворюєш його своїми очікуваннями. За сніданком я вибудувала кілька інтриг: мій батько повернеться з Африки, де він якраз перебував; листоноша принесе лист видавця, який опублікує мої дівочі вірші; я зустрінуся з найкращим другом дитинства.

День знищив мої ілюзії. Листоноша мене зіґнорував. У двері ніхто не подзвонив. А серед вантажу судна, що прибуло з Конґо, мого батька не було.

Словом, називаючи себе навіженою, я вже почала насміхатися над своїм ранковим ентузіазмом. Десь посеред дня я майже здалася і вирішила погуляти узбережжям, взявши з собою Боббі, свого тодішнього спанієля; тут, незважаючи ні на що, я знову заповзялася досліджувати море, аби перевірити, чи не трапиться якесь диво… Було вітряно, тож жодних кораблів на морі не було, пляж був пустельним.

Я повільно крокувала берегом, вирішивши втомою пригамувати своє розчарування. Розуміючи, що прогулянка може стати тривалою, мій пес, надибавши стару іграшку, захотів зі мною гратись.

Коли він кинувся до дюни, в напрямку якої я метнула ту забавку, він раптом відскочив, наче вколовся, і загавкав.

Я марно намагалась його заспокоїти, перевірила подушечки пальців, чи не вкусила його якась тваринка, і, відкрито над ним насміхаючись, сама рушила за іграшкою.

З-за кущів вигулькнув чоловік.

Він був голим.

Помітивши моє здивування, він сильною рукою зірвав пучок трави і прикрив причинне місце.

— Мадемуазель, благаю, не лякайтеся.

Далека від того, аби налякатись, я думала зовсім про інше. Правда полягала в тім, що він виглядав таким сильним, мужнім і настільки неймовірно бажаним, що мені просто перехопило подих.

Він благально простягнув до мене руку, немовби хотів заспокоїти щодо своїх намірів.

— Будьте так ласкаві, допоможіть мені!

Я помітила, як тремтить його рука.

— Я… Я загубив свій одяг…

Ні, він не тремтів, його трусило.

— Вам холодно? — запитала я.

— Трохи.

Це була літота, яка свідчила про гарне виховання. Я швидко знайшла вихід.

— Хочете, щоб я пішла й роздобула вам одяг?

— О, будь ласка, так…

Проте, я підрахувала, скільки часу це в мене забере.

— Проблема в тому, що на це мені потрібно дві години, одна — туди, друга — назад, ви за той час замерзнете. Тим паче, що вітер набирає сили, і скоро почне сутеніти.

Не гаючи часу, я розв'язала накидку, яку носила замість пальта.

— Ось, накиньте це і ходіть зі мною. Це — найкраще рішення.

— Але… але ж ви змерзнете.

— Пусте, на мені є ще блузка і светр, а на вас нічого. У будь-якому разі, й мови не може бути про те, що я пройду по всьому пляжу поруч із голим чоловіком. Або ви берете мою накидку, або залишаєтесь тут.

— Я почекаю.

— Яка довіра, — сказала я, сміючись, бо несподівано відчула весь комізм ситуації. — А що, як прийшовши додому, я нікуди не піду?

— Ви так не вчините!

— Що ви можете про це знати? Вам же ніхто не розповідав, як я зазвичай ставлюся до голих чоловіків, яких знаходжу в кущах.

Він також розсміявся.

— Гаразд. Я згоден взяти накидку, дякую.

Я підійшла і, щоб не змушувати його розкрити своє причинне місце, підняла руки й накинула тканину йому на плечі.

Він полегшено в неї замотався, хоча цього шматка тканини було не досить, щоби вкрити його високе тіло.

— Мене звуть Ґійом, — вигукнув він, наче вважав, що тепер настав час відрекомендуватись.

— Емма, — відказала я. — Пропоную помовчати і якнайшвидше рушити до мого дому, доки погода не перетворила нас на айсберги. Домовились?

І ми рушили проти вітру.

Щойно ваша хода набуває якогось призначення, складно знайти щось більш неприємне за цей засіб пересування. Тоді як вештання без мети перетворюється на задоволення, шлях, який треба подолати, видається нескінченним.

На щастя, нашій дивній парі ніхто не трапився по дорозі. Оскільки ми мовчали, я з кожною хвилиною ніяковіла дедалі більше і ледве зважувалася скоса зиркати на свого супутника, побоюючись, аби вітер не відгорнув тканини і мій погляд не видався грайливим. Несподівано моя хода стала напруженою, лопатки судомно застигли, потилиця заніміла.

Тільки-но ми прибули додому, під захист вілли "Цирцея", я замотала його в пледи, що були в салоні, сама ж кинулася на кухню, закип'ятила воду. Я спробувала бути гарною господинею, хоча була до цього

нездатна й незграбна. Викладаючи печиво на тарілку, я раптом подумала, що щойно ввела в дім незнайомця якраз у той день, коли немає обслуги, але розсердилася на себе за таку дріб'язкову недовіру і швидко повернулася до бібліотеки, несучи тацю з паруючим чаєм.

Усміхаючись і трясучись від холоду, він чекав мене, сидячи на канапі.

— Дякую.

Я відкрила для себе його чисте обличчя, світлі очі, кучеряве, довге золотисте волосся, повні губи, ніжну, міцно посаджену на плечі шию. Одна його нога вислизнула з-під пледа, і я зауважила, що вона гладенька, веретеноподібна, гарно виточена, без жодної волосини, наче зроблена з античного мармуру. Мій салон прихистив грецьку статую Антиноя, якого обожнював імператор Адріан, чудового юнака, який колись у пориві меланхолії кинувся у блакитні води Середземного моря і неушкоджений вийшов сьогодні вранці із зелених хвиль моря Північного. Я аж здригнулась.

Він помилився щодо моєї реакції.

— Через мене ви геть замерзли. Мені дуже прикро.

— Ні-ні, я хутко відходжу. Тримайте, я зараз запалю вогонь.

— Можна, я допоможу?

— Геть лапи! Доки ви не знайшли засобу носити намотані пледи, не ризикуючи видатися безсоромним, раджу непорушно сидіти на канапі.

Хоча зазвичай я розводила вогонь сяк-так, зараз він спалахнув одразу, жваве полум'я почало швидко лизати дровини, я ж, поки там що, наливала нам чай.

— Я маю дещо вам пояснити, — мовив він, смакуючи перший ковток.

— Ви нічого мені не зобов'язані пояснювати, я відчуваю відразу до вияснень.

— Що ж тоді зі мною трапилось, як гадаєте?

— Не знаю. Імпровізую: сьогодні вранці ви народились і вийшли з хвиль.

— Або ж?

— Вас везли серед вантажу рабів, що плив до Американського материка: а коли на судно напали пірати, його потопили на рейді Остенде, але ви дивовижним чином зуміли позбутися кайданів і допливли до берега.

— І через що я потрапив у рабство?

— Через жахливе непорозуміння. Через судову помилку.

— Я бачу, що ви таки на моєму боці.

— Цілковито.

Розвеселившись, він указав на тисячі книг довкола нас.

— Читаєте?

— Авжеж, кілька років тому я вивчила алфавіт і відтоді вміло ним користуюсь.

— Алфавіт не міг дати вам такої уяви…

— Мені стільки докоряли за мою уяву. Так, наче це вада. А ви як її оцінюєте?

— У вас — обожнюю, — прошепотів він з усмішкою, що мене збентежила.

На цей раз я промовчала. Уява мене полишала, поступившись місцем тривозі. Що я оце виробляю, залишившись у порожньому домі одна з незнайомцем, якого зустріла голим у кущах? У площині логіки я мала би боятися. У глибині душі мене не покидало відчуття, що я наражаюся на небезпеку.

Я спробувала додати трохи раціональності.

— Скільки часу ви виглядали когось, заховавшись у дюнах?

— Чимало годин. Я вже сполошив двох жінок, які гуляли перед вами. Вони втекли ще до того, як я зміг бодай щось пояснити. Я їх дуже налякав.

— Напевно, радше ваш вигляд?

— Звісно, мій вигляд. Але я не міг знайти нічого простішого.

Ми щиро розсміялись.

— У цьому винен я сам, — провадив він далі. — Кілька тижнів тому я оселився недалеко звідси з моєю родиною, і сьогодні вранці відчув потребу піти поплавати. Авто я залишив за дюнами, у непримітному місці, і оскільки там нікого, геть нікогісінько не було, поклав одяг під камінь і довго плавав. Коли я вийшов із моря, то не знайшов ні каменя, ні одягу, ні авта.

— Вони полетіли? Її украли?

— Я не певен, що після плавання вийшов у тому самому місці, бо розпізнавав предмети лише загалом. Що може бути схожим на пісок більше, ніж сам пісок?

— А скеля більше, ніж скеля.

— Атож! Саме через це, між іншим, я не просив вас пошукати моє авто за дюнами, бо не знав, де воно.

— Ви такий легковажний?

— Потяг поплавати в морі оголеним був такий непереборний. Це був поклик простору.

— Розумію.

Це була правда: я його розуміла. Здогадувалася, що він, як і я, самітник, бо переживав такі самі інтенсивні відчуття екзальтації серед природи. Втім, одразу ж промайнув сумнів.

— Чи ви збиралися повернутись?

— Заходячи в море, так. Коли плив — ні. Мені не хотілося, щоби цьому настав край.

Він уважно на мене глянув і повільно додав:

— Я не самогубець, якщо в цьому полягає суть вашого запитання.

— Полягала.

— Я фліртую з небезпекою, я вібрую, коли моє життя під загрозою, колись я, поза сумнівом, учиню щось остаточно небезпечне, але вмирати жодного бажання не маю.

— Радше бажання жити?

— Саме так.

— І кудись утекти…

Діткнутий моїм зауваженням, він підняв плед трохи вище, наче намірявся захиститись від моєї проникливості, що ставила його в незручне становище.

— Хто ви? — запитав він.

— А ви як гадаєте?

— Моя рятівниця, — прошепотів він з усмішкою.

— А ще? Ну ж бо, погляньмо, чи у вас також є уява.

— О, боюсь, що мені підвладний лише алфавіт, але не уява.

— Хіба так важливо, хто ми такі? Ви, власне, є чудовою живою статуєю, яку я підібрала на пляжі, тепер розморожую, а потім одягну, щоби незабаром повернути дружині.

Він нахмурився.

— Чому ви говорите про дружину? Я неодружений.

— Даруйте, але ви щойно згадували про…

— Про родину. Я перебуваю тут із родиною. Батьками, дядьками, кузенами.

Яка ідіотка! Я кинула йому, що він неймовірний, тільки тому, що вважала його одруженим, і ось тепер настала моя черга ніяковіти, немовби наразі безсоромною була я, поставши перед ним оголеною. Він розглядав мене, схиливши голову набік.

— А ви… Ваш чоловік не вдома?

— Ні. Зараз ні.

Він очікував на більш розгорнуту відповідь. Аби мати час подумати, я кинулася підживити вогонь… Я була збентежена тим, наскільки цей чоловік мені подобався. Мені не хотілось, аби він якомога швидше зник. Водночас не могла зважитись і зізнатися, що живу в цьому домі одна… А якщо він цим скористається… А, власне, для чого? Щоб мене спокусити — я була не проти. Щоб мене обікрасти? З огляду на його вбрання, він виглядав радше тим, кого обікрали, а не злодієм. Аби брутально до мене поставитись? Він не був грубіяном, ні, малоймовірно.

Обернувшись, я різко й вимогливо запитала:

— А ви небезпечні?

— Залежно для кого… Для риб, зайців і фазанів — так, бо ходжу на риболовлю та на полювання. Поза цим…

— Я ненавиджу мисливців.

— Значить, мене ви також ненавидите.

Він з усмішкою кинув мені виклик. Я знову сіла перед ним.

— Я змушу вас змінити думку.

— Ми знаємо один одного кілька хвилин, а ви вже хочете мене змінити.

— Ми зовсім не знаємо один одного.

Він поправив плед на плечах і повів далі стомленим голосом:

— Відповідаючи на ваше запитання, скажу: вам нічого мене боятися. Я вам дуже вдячний, що ви мене виручили і, не вагаючись, відчинили свої двері. Однак, я зловживаю вашим часом… Чи від вас можна зателефонувати, щоб за мною приїхали?

— Звісна річ. Чи не хотіли б ви прийняти ванну? Просто щоби зігрітися?

— Я не наважувався цього вимагати.

Ми підвелися.

— І ще, якби у вас знайшовся якийсь одяг…

— Одяг?

— Так, сорочка, штани. Звісно, я пришлю їх випраними й випрасуваними, зобов'язуюсь.

— Бачите… у мене немає чоловічого одягу.

— А одяг вашого чоловіка?

— Бачите… у мене немає чоловіка.

Між нами запала тиша. Він усміхнувся. Я також. Я впала на крісло, немов безвільна маріонетка.

— Мені прикро, що в мене немає чоловіка, аби вас виручити, але досі я ніяк собі не уявляла, що чоловік може бути мені корисним.

Він засміявся і знову сів на канапу.

— Взагалі то чоловік може бути дуже корисним.

— О, відчуваю, що не дуже шалітиму від того, що ви мені розкажете! Зрештою, спробуйте… І в чому мені може придатися чоловік? Ну ж бо, кажіть…

— Може бути вам супутником.

— У мене є книги.

— Водити вас на пляж.

— Я туди ходжу з Боббі, моїм спанієлем.

— Притримати двері й відсторонитися, коли ви кудись заходитимете.

— У мене немає жодних проблем із дверима, і я не оціню чоловіка, який відсторонюватиметься. Ні, цього не досить, в чому ще він може мені прислужитися?

— Він міг би вас пригортати, пестити вашу шийку, цілувати.

— О, це вже краще. Що ще?

— Іще він може покласти вас у ліжко, де зробить вас щасливою.

— Невже?

— Він вас кохатиме.

— Чи зуміє?

— Кохати вас — не повинно бути чимось складним.

— Чому?

— Бо ви люб'язні.

Не усвідомлюючи цього, ми невідворотно наближались одне до одного.

— Чи ж мені потрібно вийти заміж, щоб усього цього домогтися? Чи ж цю роль не зміг би зіграти залицяльник?

— Зміг би, — ствердно видихнув він.

Раптом його обличчя нахмурилося. Він відкинувся назад, щільніше закутався у тканину, підвівся, обвів занепокоєним поглядом стіни довкіл і заговорив, повністю змінивши тон і манеру висловлюватися.

— Перепрошую, мадемуазель, я негідно веду себе з вами. У вас стільки шарму, мадемуазель, що я забув про ситуацію, яка змушує вас мене слухати, і дозволив собі неприпустимі речі. Прошу мене вибачити і забути про мою поведінку. Чи не могли би ви показати, де ваша ванна кімната?

Нова владність забриніла в його голосі, а я, не вагаючись, одразу ж їй підкорилась.

Щойно він зайшов до ванної, я пообіцяла, що одяг лежатиме на табуретці за дверима, і кинулась до своєї кімнати.

Відкриваючи з розмаху шухляди й шафи, я передумувала всю сцену. Що зі мною трапилось? Я вела себе наче авантюристка, я йому лестила, його провокувала, розпалила, авжеж, змусила залицятися… У мене виник смак подобатися, він наповнював мої слова іншим змістом, насичував мої жести, увиразнював мої погляди, словом, підштовхував мене перетворити наш обмін фразами на флірт. Сама того не бажаючи, я створила між нами еротичну напругу. Давши йому образ легковажної жінки, я спонукала б його бути надто підприємливим, якби в останню мить він не вхопився за своє виховання.

Мої шафи привели мене у відчай. У них не тільки не можна було знайти щось підхоже для чоловіка, а й нічого, що відповідало б його росту. Раптом мене осяяло: я піднялася на поверх служниці Марґіт, яка була високою, широкою та огрядною, і, скориставшись її відсутністю, дещо в неї позичила.

Геть спітнівши, я витягла найширшу річ із її валізки, квапливо спустилась униз і прокричала перед дверима:

— Мені дуже соромно, це просто катастрофа. Я можу вам запропонувати лише халат, позичений у моєї служниці.

— Підійде.

— Ви так кажете, бо ніколи її не бачили. Я чекатиму вас унизу.

Коли він спустився вниз, вирядившись у широкий бавовняний халат білого кольору — його комір і рукави прикрашало мереживо, саме так!

— ми розреготались. Він сміявся зі свого кумедного вигляду, я реготала з ніяковості, бо за контрастом ця жіноча річ робила його ще мужнішим і сильнішим. Розмір його ніг і рук мене хвилював.

— Чи можна зателефонувати?

— Так. Телефон он там.

— Що я маю сказати шоферові?

Здивована тим, що він телефонує радше шоферові, ніж членові родини, я не встигла зрозуміти запитання і відповіла недоречно:

— Скажіть, що ми будемо раді його бачити і маємо чай і для нього.

Ґійом був змушений сісти на східцях, бо моя відповідь викликала вибух сміху. Мені було приємно, що мої слова так подіяли на нього, хоча й не знала чому. Нареготавшись, він уточнив:

— Ні, моє запитання означало: яку адресу я маю назвати шоферові, щоби він за мною приїхав?

— Вілла "Цирцея", вулиця Рододендронів, 2, Остенде.

Аби виправити свою похибку і довести, що вихована, я залишила його розмовляти по телефону і пішла на кухню, де почала брязкотіти начинням, просто аби показати, що його розмову не підслуховую, і навіть узялася наспівувати, постукуючи по електрочайнику, ложках, чашках.

— Коли ви готуєте чай, можна подумати, що звучать ударні симфонічного оркестру.

Я здригнулась і побачила, що він стоїть на порозі й за мною спостерігає.

— Поговорили з родиною? Вони заспокоїлись?

— Вони не хвилювались.

Ми повернулися до вітальні з чайником і печивом.

— Еммо, ви пишете?

— Чому ви про це питаєте? Всі чомусь ставлять мені це запитання!

— Ви стільки читаєте.

— Я нашкрябала кілька жахливих поезій, але на цьому поставлю крапку. Читати й писати — геть різні речі. Я ж не питаю вас, чи ви перетворитеся на жінку, посилаючись на те, що ви любите жінок? Отже, ваше запитання — абсурдне.

— Справедливо, але звідки вам відомо, що я люблю жінок?

Я замовкла. Вляпалася! Відтепер, незалежно від мене, еротизм заполонив мою мову. Коли цей чоловік опинявся менш як за три метри від мене, я не могла втриматися, щоб його не приманювати.

— Здогадуюсь, — прошепотіла я, опустивши очі.

— По правді, я такої репутації не маю, — сказав він тихо. — Брати й кузени значно більше полюбляють упадати коло жінок. І докоряють мені за те, що я чемний, надто чемний.

— Он як! І чому ж ви такий чемний?

— Цілком певно тому, що бережу себе для однієї жінки. Хорошої. Справжньої.

Спершу я по-дурному вирішила, що цю фразу адресовано мені. Усвідомивши це, я одразу ж зреагувала і вирішила перескочити на іншу тему.

— Ви ж не будете твердити, що у вашому віці ви так і не… досі не…

Я не закінчила фрази, настільки сама себе вжахнулась! Я вже суворо допитую нестерпно вродливого чоловіка, якого одягла в жіночий одяг, щоби знати, чи він незайманий!

Його вуста напіввідкрилися від здивування й кумедності ситуації.

— Ні, я вас заспокою… я це зробив. І насолоджуюсь, коли це роблю. Бачите, в моєму оточенні було чимало жінок, більш зрілих за мене, проте чудесних, які з радістю посвятили мене в це у досить юному віці.

— Як бачите, мене це втішило, — зітхнула я, немов би він розповідав про свої успіхи в гольфі.

— Однак, я волію тривалу прогулянку на природі, довго їхати верхи чи поплавати кілька годин поспіль, як сьогодні вранці. Така ось ієрархія моїх задоволень.

— Я така сама, — збрехала я.

І скориставшись тим, що дровина от-от догорить, кинулася до каміна.

— Навіщо ви все це мені розповідаєте? — пробурчала я зверхньо.

— Перепрошую?

— Навіщо ви мені кажете про такі інтимні речі, адже ми один одного не знаємо?

Він відвернувся, трохи подумав, тоді глянув на мене дуже серйозними очима.

— Мені це видається очевидним…

— А мені ні.

— Ми подобаємось один одному, хіба ні?

Настала моя черга відвернутись і вдати, що розмірковую, перш ніж знову глянути на нього.

— Так, ваша правда: це очевидно.

Гадаю, саме в цей момент — і на всі роки, що були перед нами, — повітря довкола нас остаточно змінилось.

Дзвінок розірвав цю гармонію своїм різким звуком. Він скривився:

— Мій шофер…

— Уже?

Яких тільки сюрпризів не готує нам життя: опівдні я цього чоловіка не знала, а коли запали сутінки, розлука з ним видавалася нестерпною.

— Ні, Ґійоме, ви не можете отак узяти й піти.

— У халаті?

— У халаті чи в чомусь іще, ви не можете піти.

— Я повернуся.

— Обіцяєте?

— Присягаю.

Він поцілував мені руку, та хвилина видалася мені такою ж наповненою, як і двадцять три роки, що минули.

Коли він переступав поріг, я додала:

— Покладаюся на те, що ви мене знайдете, бо я навіть не знаю, хто ви такий.

Він заплющив очі.

— Саме це і є чудовим: ви мене не впізнали.

І зачинив двері.

Я не хотіла бачити його від'їзд, тож так і стояла в прострації у глибині споночілого холу.

Під впливом шоку я не надала значення його останній фразі; натомість уночі, пригадуючи кожен момент нашої зустрічі, я згадала ці слова: "Ви мене не впізнали". Невже ми десь зустрічалися? Ні, чоловіка, наділеного такими фізичними даними, я не забула би. Можливо, ми були знайомі в дитинстві? І я не впізнала хлопчика в дорослому чоловікові.

Так, напевно, так воно і є, колись ми гралися разом, потім виросли, він мене впізнав, я його ні, це і є пояснення тієї фрази.

Хто ж він такий?

Я поринула у спогади і не виявила жодного сліду Ґійома… Тож мені ще більше хотілося, аби він приїхав.

Наступного дня він попередив про свій приїзд телефонним дзвінком, запитавши дозволу приїхати на чай.

Коли він з'явився, я настільки була вражена елеґантністю його блейзера, тонкою тканиною сорочки, шикарними черевиками, тими численними деталями, завдяки яким дикун перетворюється на світську людину, що мені здалося, ніби я стою перед кимсь чужим.

Він зауважив моє сум'яття.

— Тільки не кажіть, що ви жалкуєте, що я одягнений у власний одяг. Бо інакше знову натягну халат вашої служниці, який я привіз.

І подав мені його, замотаним у шовковий папір.

— Не треба мені погрожувати, — відповіла я, — я намагатимусь призвичаїтися до вас такого.

Я провела його до вітальні, де вже стояли чай і тістечка. Здавалось, йому було приємно знову тут опинитись.

— Я тільки те й робив, що думав про вас, — сідаючи, зізнався він.

— Не крадіть у мене мій текст: це перша фраза, з якою я хотіла до вас звернутися.

Він поклав палець на вуста і повторив більш лагідним голосом:

— Я тільки те й робив, що думав про вас…

— О, любове моя, — вигукнула я й розридалась.

Я ніяк не могла збагнути своєї поведінки, тільки-но цей чоловік опинявся коло мене. Чому я розплакалася? Чому сховалась у його обіймах — це трапилось наступної ж секунди? Напевно… Вочевидь, із його наближенням у моєму тілі прокидалась інша, доти дрімлива жінка, значно жіночніша й хитріша за мене, яка спритно давала собі раду; я повністю на неї поклалась.

Коли я заспокоїлася, він змусив мене відхилитися від нього, посадив в інший фотель і наказав налити чаю. Він діяв розумно. Надмір емоцій убиває. Заняття буденними справами дало мені змогу відновити самовладання й дотепність.

— Ґійоме, вчора ви мене впізнали, але я вас так і не впізнала.

Він запитально глянув на мене, наморщивши лоба.

— Перепрошую? Я вас упізнав?

— Так, ми гралися разом, коли були маленькими, правда?

— Хіба?

— Ви не пригадуєте?

— Ні, звісно ні.

— Тоді навіщо мені дорікати, що я вас не впізнала?

Він несподівано розвеселився.

— Я вас обожнюю, справді.

— Що? Що такого я сказала?

— Ви єдина жінка, здатна захопитися чоловіком, який вийшов із хвиль. Якщо мене веселить те, що ви мене не впізнали, то тільки тому, що я людина відома.

— Відома мені?

— Ні. Багатьом людям. Про мене пишуть у газетах, там публікують мої світлини.

— Чому? Що ви для цього робите?

— Що я роблю?

— Ви граєте, пишете, виграєте змагання? Авто? Теніс? Парусний спорт? Адже саме талант робить людину відомою. А що робите ви?

— Я нічого не роблю. Я є.

— Ви є?

— Я є.

— І ким же ви є?

— Принцом.

Я настільки не сподівалася такої відповіді, що на якийсь час заніміла.

Він почав непокоїтись.

— Це шокує ваші переконання?

— Переконання?

— Ви маєте право вважати, що монархія — це безглузда, віджила система.

— Ні, ні-ні, це не те. Просто… я видаюся собі дівчам… Знаєте, дівчинкою, яка захопилася принцом. Це гротескно! Я відчуваю, що виглядаю смішною. Смішною, бо вас не знаю. Смішною, бо маю до вас почуття. Смішною!

— Але це не так.

— Якби я ще була пастушкою, — мовила я, розігруючи з себе паяца, — це ще було б на щось схоже! Принц і пастушка, правда ж? От тільки, як не прикро, в мене немає овець, я ніколи не доглядала овець, боюсь, що я їх зовсім не люблю, взяти хоча б те, що я не терплю їхнього запаху. Я — безнадійний випадок.

Цілком певно, я його розважала. Він схопив мої руки, щоб угамувати моє збудження.

— Прошу, не змінюйтесь. Якби ви знали, як мене захоплює ваше невідання… Я так призвичаївся до того, що дівчата умлівають у моїй присутності.

— Остерігайтеся, я цілком здатна зімліти перед вами! І до того ж, маю велике бажання так і зробити.

Розмова потекла у приємному руслі. Він хотів усе про мене дізнатись, а я про нього, проте ми добре відчували, що метою нашої зустрічі є не розповідь про наше минуле, а створення теперішнього.

Він приходив до мене щодня по обіді.

Мушу визнати, що саме завдяки йому, а не мені, ми не одразу переспали. Я — чи, вірніше, дуже жіночна жіночка в мені — віддалася би під час другої зустрічі. Але, він наполягав, щоби це сталося не надто швидко. Звісно, він хотів надати справжньої вартості цій миті.

Тож упродовж кількох тижнів ми зустрічались, обмінюючись словами й поцілунками доти, доки роз'єднати наші вуста стало просто нестерпно.

Тоді я зрозуміла, що, довівши мені свою повагу, не дозволивши мені віддатись одразу, він тепер розраховує, що я маю подати йому знак.

Що я й зробила, вдавшись…

Емма ван А. перервала свою розповідь. Вона прокашлялась і замислилась.

— Немає нічого огиднішого за старе зів'яле тіло, що згадує про чуттєвість. Не хочу вам цього накидати. Починаючи з певного рівня старіння не варто зачіпати окремі сюжети, боячись викликати відразу, коли гадаєш, що викликаєш хтивість. Тож я вчиню інакше. Чи ми вже можемо вийти з-за столу?

Ми пройшли до вітальні й опинилися серед безлічі книг.

Вона вправно підкотила свій візок до старовинного секретера, урухомила механізм, що розблокував таємну шухляду, з якої вийняла вишуканий записник, оправлений в оранжеву шкіру.

— Візьміть. Коли я вирішила стати його коханкою, то склала оце.

— Я почуваюся дуже безтактним…

— Ні, ні, візьміть. Сідайте коло цієї лампи і читайте. Це — найкращий засіб продовжити мою сповідь.

Я розкрив томик.

Для мого повелителя і майбутнього володаря

АЛЬБОМ КОХАННЯ

від Емми ван А.

Вважаючи, що найбільшої шкоди коханню завдають імпровізовані, банальні чи брутальні обійми, я вручаю цю картку чоловікові, який мені подобається. Він щовечора використовуватиме її, наче меню, вказуючи пальцем на те, чого бажає.

1. Уліссові муки і сирени

Уліссу як пригадуємо, наказав прив'язати себе до щогли свого корабля, щоби не піддатися чаруючому співу сирен. Подібно до нього, мій повелитель також буде прив'язаний до колони, на ньому буде якнайменше одягу, одна пов'язка не даватиме змоги бачити, інша — говорити. Сирена рухатиметься довкола нього, злегка доторкуючись, але не торкаючи, нашіптуючи на вухо, як вона хоче його покарати. Якщо сирену, як і її повелителя наділено уявою, то згадані сцени мають

давати такий же, — якщо не більший, — ефект, як і тоді, коли їх було би звершено.

2. Прометеєві насолоди

Покараного Зевсом Прометея прикували до скелі, відтоді на нього постійно нападає орел, який пожирає його печінку. Пропоную прив'язати мого повелителя до чогось такого ж міцного, як скеля, але пожирати в нього дещо інше. І робити це стільки разів, скільки він захоче.

3. Відвідини вві сні

Для стародавніх греків кожен сон був відвідинами богів. Моєму повелителеві, який оголений лежатиме в ліжку на спині, снитиметься сон, я ж намагатимуся переконати його, що під час сну до нього прийшла богиня пристрасті Афродіта. За умови, що він не розплющуватиме очей, не простягатиме рук, словом, не рухатиметься, хіба що злегка стегнами, я сама піднімуся на нього і виконаю невловимі рухи, які приведуть нас до взаємної насолоди.

Варіант: сон снитиметься мені, а з відвідинами прийде мій повелитель.

4. Виконавиця на флейті

Мій повелитель буде флейтою, я — музиканткою. Я гратиму на його інструментові, як віртуоз. Як гарна виконавиця, хочу уточнити, що віддаюся флейті як продовгуватій, так і поперечній. Першу вкладають в уста, другу пестять збоку.

5. Ведмідь і вулик

Мій повелитель буде ведмедем, який бігатиме за квітковим нектаром, тоді як я зображатиму неприступний вулик, що буде неприступним, його буде нелегко і знайти, і до нього дістатися. Потім, коли ведмідь забезпечить позицію, яка уможливить це як для нього, так і для мене, я дозволю його ненаситному язикові ласувати моїм медом.

6. Первісна куля

Аристофан повідомляє, що спершу чоловік і жінка становили одне тіло, воно було сферичне, потім їх розділили, чоловік — з одного боку, жінка — з іншого. Ми спробуємо відтворити первісну кулю, притулившись один до одного, підганяючи в одного й іншого те, що підганяється. Пункти злиття під животом потребують особливих старань. Цього можна досягти незначними порухами, аби відчуття стали витонченішими і тривалішими. Хай там що, а наша сфера, як будь-яка інша, має право котитися по ліжку чи по килиму.

7. Дезорієнтована куля

Йдеться про помилку у відтворенні кулі, бо не всі достатньо обізнані з геометрією. Отже, голова мого повелителя вестиме пошук між моїми стегнами, тоді як я старанно досліджуватиму його міжніжжя. Оскільки це мусить закінчитися поразкою, ми все-таки спробуємо злитися, захоплюючи ротом усе, що зможемо знайти на тілі іншого.

8. Охоронці маяка

Поет сказав, що любити — це разом дивитись у тому самому напрямку. Саме це спробуємо й ми, наслідуючи дозорців на небезпечному рифі: я — попереду, мій повелитель — позаду.

9. Мандрівка Тірезія

Дехто пригадує цього знаменитого грека як віщуна, інші — як індивіда, який єдиний мав статеві органи чоловіка й жінки, бо легенда розповідає, що він почергово бував самцем і самкою. Ми з моїм повелителем вирішимо пережити досвід Тірезія: від жінки мій повелитель візьме манеру поведінки, від чоловіка я візьму атрибути.

10. Кабачок із динями

Старий рецепт із Егейського моря, який полягає в поданні кабачка між двома динями, доки з нього буде вичавлено сік.

11. Очікування в лабіринті

Що таке лабіринт? Це місце, в якому можна загубитися, перегородка, яка приховує іншу, оманливий вихід, таємничий невралгічний центр, до якого ніяк не дістатися. Гра полягатиме в тому, щоб, як ув'язнений у лабіринті, примножувати попередні підходи, помилятися дверима, впиратися не в ту перегородку, полоскотати якесь місце збоку; словом, повільно досягти пункту насолоди. Прибуття туди не забороняється, але бажано якомога пізніше.

12. Олімпійські ігри

Як античні атлети, ми з моїм повелителем будемо оголені й намащені олією. Нам пропонуватиметься два рішення: боротьба або піклування. У боротьбі кожен намагатиметься змусити іншого підкоритися його волі. У піклуванні один робитиме масаж іншому. Обидва види діяльності не є несумісними і можуть чергуватися. На тактики, як і на пестощі, жодних заборон.

13. Сніг на Парнасі

Коли гору Парнас притрушує снігом, холод залишає пекучий спогад на шкірі; і все-таки боги там поєднуються. Тож ми, я і мій повелитель, кохатимемось, як боги: наша шкіра почервоніє не від снігу, а від ударів.

Вражений, я закрив томик. Мені було ніяково підвести очі на Емму ван А., бо я ніяк не міг уявити її автором цієї прози.

— Що скажете? — запитала вона.

Це було запитання, яке я найменше хотів почути! На щастя, я не мав часу на відповідь, бо вона забрала текст з моїх рук і прокоментувала:

— Я не скажу, щó саме він вибрав. У будь-якому разі наші обійми з першого разу виявилися дивовижними. Відтоді він став одурманений мною, а я ним. Я ніколи не уявляла, що кохатися з чоловіком може бути настільки приємно, він виявився чуттєвим, хтивим, завжди жадібним до насолоди… Йому ніщо не смакувало більше, як приїхати до мене і з сяючими очима вказати на рядок у цьому записнику. Хто кого випереджав? Чи його бажання будило моє, чи він угадував мої наміри? Я ніколи про це не дізнаюся. Поза тим ми розмовляли про літературу…

Вона попестила шкіру тильною стороною руки.

— Одного дня він також подарував мені подібний альбом, меню, складене ним для мене. На жаль, згодом мені довелось його спалити.

Поринувши в спогади, вона дала мені час попускати слюньки відносно того, що міг написати Ґійом. Які нові капризи там були? Як далеко пішов він після відваги своєї коханки? За цими фразами і виканням ці коханці іншого часу дарували собі нечувану свободу, свободу зізнаватись у своїх фантазмах, уводити в них партнера, не даючи статевому акту потрапити в пастку механічної повторюваності, вивищуючи його моментами винахідливості та поетичної еротичності.

— Прочитавши цей записник, — вела далі Емма, — Ґійом був ошелешений, коли виявилося, що він був першим чоловіком, котрий мною заволодів.

— Прошу?

— Так-так, ви правильно почули. Справді він потребував доказів, аби впевнитися, що до нього я була незаймана.

— Зазначу, що ці сторінки аж ніяк не схожі на максими недосвідченої цнотливиці.

— Я була незаймана, але не недосвідчена. Бо як інакше я могла би написати ці рядки, а тоді їх реалізувати! Я стала обізнаною в Африці.

— В Африці?

— Саме це я й пояснила Ґійому.

"Моє дитинство минало в Чорній Африці на просторій віллі з колонами, де слуги намагалися захистити нас від неймовірної спеки шторами й вентиляторами, що в результаті забезпечувало лише задушливий затінок. Я народилася там, у Конґо, що було окрасою колоніальної Бельгійської імперії. Мій батько поїхав туди викладати літературу білій буржуазії Кіншаси, у салонах гарного товариства зустрів юну багату дівчину, закохався в неї і, хоч і не мав статку, а лише культуру, домігся згоди на одруження з нею. Мій прихід у світ призвів до відходу моєї матері, яка померла від пологів. Її я знала лише зі світлини, що стояла на піаніно, на якому вона грала, відтоді воно стояло закрите, величне й мовчазне, світлина невдовзі зблякла, і вже підлітком я розрізняла на ньому лише елеґантний крейдяний фантом. Батько був іще одним фантомом мого дитинства: він або сердився на мене, що я призвела до смерті його дружину, або мене зневажав, і не радував ні своєю присутністю, ні увагою. Розбагатівши за рахунок посагу моєї

матері, він витрачав гроші на купівлю тисяч томів, зачинявся в бібліотеці й виходив відтіля лише на лекції.

Як кожна дитина, я, природно, вважала своє щоденне життя нормальним. Якщо час від часу я заздрила своїм товаришам, у яких були матері, нещасною я себе не вважала, бо була оточена годувальницями, які мали чуттєвий голос (зі смаком плоду) та ходили, погойдуючись, і веселими служницями, які насичували жалістю їхню до мене любов. Що ж до мого батька, то його самотність і байдужість сприяли тому, що я ним захоплювалась. Усі зусилля, яких я докладала в той час, мали перед собою одну мету: до нього наблизитися, з ним бути.

Я вирішила, як і він, ніжно любити книги. На початку свого читацького досвіду я запитувала себе, яке задоволення він відчуває, коли дістає мігрень, сидячи над тими дрібненькими чорними лініями; зазначу, що я почала з трактату з римської історії у п'ятнадцяти томах, потім випадково натрапила на романи Александра Дюма, захопилась Атосом, Арамісом і д'Артаньяном, і відтоді еволюціонувала до читачки, яку спершу просто грала. Кілька років потому, упевнившися, що я проковтую тисячі сторінок за тиждень, він вряди-годи вказував на якийсь шматок тексту пальцем і стомлено кидав: "Ось, спробуй-но оце", і я з вдячністю накидалася на текст, немов би почула від батька: "Я тебе люблю".

Коли мені виповнилося дванадцять, я помітила таке: упевнившись, що я лягла спати, батько зникав, інколи в сутінках, тоді, коли вже не міг викладати. Куди він ходив? Звідки він повертався за годину-другу, упокорений, майже усміхнений, зрідка навіть наспівуючи якусь мелодію. Я собі намріяла, що він фліртує з якоюсь жінкою, яка стане моєю другою мамою.

Я була недалека від істини: досить скоро я виявила, що він мені роздобув цілу армію мам! Батальйон жінок, з якими я подружуся… але я надто забігла вперед, зараз усе поясню.

Одного дня, коли він викрав із букета в їдальні квітку і ввіткнув її в бутоньєрку свого нового костюма, я пішла за ним назирці. Яким же було моє здивування, коли я констатувала, що, пройшовши якусь сотню метрів, він повернув на розі нашої вулиці і зайшов до вілли "Фіалка".

Я благала служниць сказати, хто там живе. Вони вибухнули сміхом і відмовилися відповідати, потім, оскільки я від них не відставала, зрештою пояснили, що там бордель.

На щастя, Мопассан, один із моїх улюблених авторів, просвітив мене щодо існування таких установ, де в обмін на гроші жінки давали чоловікам насолоду; ще краще: тому що Мопассан не висловлював морального судження про заняття повій та зобразив їх з такою людяністю в "Булочці" та "Домі Тельє", він навчив мене їх поважати. Ба більше, те, що перо цього генія про них писало, якщо й не освятило, то облагородило ці створіння в моїх очах.

У такому стані духу я заявилася до борделю мадам Жорж. Що подумала ця огрядна рудоволоса жінка з золотими зубами, затягнута в сукні, пошиті за індивідуальним замовленням іще до того, як вона набрала вагу, коли там з'явилося дівча, яким я тоді була? Я цього ніколи не дізнаюсь. Хай там що, але відкинута її холодним прийомом, я взяла її наполегливістю, переконавши у своїй доброчесності: ні, я не шукаю в неї роботи; ні, я не прийшла стежити за батьком через ревнощі; ні, я не прийшла записувати прізвища клієнтів, аби повідомляти їхнім дружинам у Кіншасі.

— Навіщо ти тут? Що тебе сюди вабить? У тебе нездорова цікавість…

— Так, мадам, це цікавість, але я не бачу, що тут може бути нездорового. Я цікавлюся насолодою. Це якраз те, що ви тут пропонуєте?

— За гроші, це якраз те, що я тут надаю. Проте, для набуття знань існують зовсім інші місця.

— Хіба? Де? У мене вдома жінок немає, бо моя мама померла; няньки ставляться до мене, як до дівчиська; ніхто не хоче зі мною говорити! Мені потрібні жінки, справжні. Як ви і ваші дівчата.

На щастя, мадам Жорж шаліла від романів. Відтоді, як вона припинила віддаватися чоловікам, — або ж відтоді, як вони припинили її потребувати, — вона віддавалася оргіям читання. Даючи їй читати книги, яких у неї не було, обговорюючи їх із нею, я її задобрила і в якійсь неясній зоні її мозку перетворилася на дочку, яку вона хотіла би мати. Я, зі свого боку, віддавалася цій грі без лицемірства і захоплювалася мадам Жорж, точніше, світом мадам Жорж.

Оскільки вона вела комерцію, присвячену насолоді чоловіків, то їх вона не боялася.

— Не треба боятися чоловіків, маленька: вони потребують нас так само, як і ми їх. Немає жодних підстав принижуватися. Запам'ятай це.

З часом я отримала доступ до блакитного салону — кімнати, до якої жоден самець не мав права зайти. Дівчата відпочивали там у проміжку між клієнтами та базікали; тиждень за тижнем вони звикли до мене і припинили контролювати теми своїх розмов, і я нарешті відкрила, що відбувається між чоловіками й жінками, з усіма подробицями, в усіх варіаціях. Я вивчала любощі так, як армійський кашовар відкриває для себе гастрономію, перебуваючи на кухні.

Керуючись дружніми почуттями, одна з них дозволила мені дивитись у "віконце мадам" — отвір, влаштований у кожній кімнаті, аби мадам могла наглядати за підозрілими клієнтами.

Отже, від дванадцяти до сімнадцяти років я сумлінно відвідувала бордель мадам Жорж, який став моєю другою домівкою. Бо, хоч яким невірогідним це видається, між нами зародилася така ніжність, що мадам Жорж тримала мої візити в таємниці. Спільною між нами була посилена цікавість до інших, цю цікавість вона задовольняла проституцією, а згодом читанням. І, між іншим, наполягла, щоб я її не наслідувала, ні її, ні її пансіонерок, і перебрала на себе частину мого виховання.

— Ти повинна набути чистого стилю, маєш виглядати як квітуча дівчина, типу незаймана, але сучасна. Навіть нафарбована, ти мусиш створювати враження, наче нічого не маєш на обличчі.

Ось так, ведучи щоденну дружбу з повіями, я мала неймовірно респектабельний вигляд.

Проблема виникла через одного з моїх кузенів, який побачив, як я входжу і виходжу з вілли "Фіалка", і виказав мене батькові.

Той викликав мене в день моїх сімнадцятих уродин до свого урочистого кабінету і зажадав пояснень.

Я все йому розповіла, нічого не приховуючи.

— Еммо, присягни, що… що… ну, ти розумієш… що… що ти не віддалася жодному…

Він ніяк не міг закінчити фразу… Під час цієї розмови він, гадаю, відкрив для себе, що він мій батько, і вперше, що має зобов'язання.

— Тату, присягаюся, що ні. До того ж, ти знаєш мадам Жорж, вона не жартує! Коли вона каже, що буде так, то саме так воно й буде.

— Це… це правда, — пробелькотів він, почервонівши, збентежений тим, що я відвідую мадам Жорж, яка організовувала існування, котре, сподівався він, залишається таємним.

Я вела розмову далі й уточнила, що не відчуваю сорому ні від того, що там буваю, ні від того, що моєю найкращою подругою є власниця будинку розпусти, і що треба бути справжнісіньким дурнем, як мій кузен, аби цього не відчути.

— Розумію… — несподівано для самого себе погодився він.

Він був здивований, не лише дізнавшись, яка я, його здивувало й те, що я йому, врешті-решт, подобаюсь. Ця розмова, що мала би бути бурхливою і такою не стала, ознаменувала початок наших нових взаємовідносин між моїм батьком і мною, початок наших щасливих років… Аж до нашого від'їзду з Конґо ми так і жили, ділячи себе — як він, так і я, — між двома домівками, нашою та віллою "Фіалка"".

Ось чому Ґійом знайшов у мені досвідчену незайману дівчину і жінку, яка нікому не віддавалась, але не боялася ні чоловіків, ні їхнього тіла, ні сексу. Проблеми зі здоров'ям зумовили мій від'їзд до Бельгії: після лікування я осіла в цьому родинному домі. Батько захотів приєднатися до мене, осів тут на півроку, перевізши свою бібліотеку, потім настільки затужив за Конґо — чи за віллою "Фіалка?" — що повернувся назад. Ґійом зустрів мене тут, коли мені виповнилось двадцять три роки. Спершу ми тримали наш зв'язок у таємниці. З обережності, звісно. Із цнотливості також. А ще — відчуваючи задоволення від таємничості. Потім скидалося на те, що звичка вже виробилася, так усе і залишилось. Окрім його ад'ютанта, секретаря та слуг, яких через обставини нам довелося в це посвятити, наш зв'язок не було розголошено. Нам пощастило уникнути пліток, фотографів, ми ніколи не з'являлися разом на людях. Ми ховалися тут, не рахуючи кількох поїздок за кордон, до країн, у яких Ґійом був просто туристом.

— Чому?

Я наважився її перепинити.

Емма ван А. завагалась, її підборіддя затремтіло, немовби вона силувалася стримати деякі слова всередині. Далі обвела кімнату поглядом і, помовчавши, відповіла:

— Я обрала чоловіка, не принца. Я вибрала бути коханкою, не дружиною, а ще менше двірською дамою з усіма належними зобов'язаннями.

— Ви відмовилися від одруження?

— Він мені його не пропонував.

— А Ви чекали, що він запропонує?

— Ні, це довело би, що він нічого не зрозумів ні в мені, ні про нас, ні про свої обов'язки. І взагалі, зазначмо одразу, шановний пане, королівський спадкоємець, хоч яким був його ранґ у сходженні на трон, не одружується з жінкою, яка не може мати дітей.

Це зізнання далось їй тяжко. Я прибрав співчутливого вигляду. Вона вела далі, їй відчутно стало легше.

— Ми не вдавалися до жодних запобіжних заходів у коханні. По п'яти роках я капітулювала: мій живіт був безплідніший за пустелю Ґобі. Я так і не дізнаюся, чи причиною була моя фізіологія, чи, може, моє лоно висушив спогад про маму, яка померла під час пологів.

— І як усе було?

— Спершу нічого не змінилося. Потім він зізнався, що родина починає його діймати, у пресі також висловлювали занепокоєння щодо того, що він захоплюється тільки спортом, і ставили під сумнів його чоловічу силу. У родоводах голубої крові є досить гомосексуалів, тож справжні поціновувачі жінок змушені народжувати дітей, щоби заспокоїти народ і врятувати монархію. Це доля чоловіка і принца. Він волів іґнорувати це якомога довше… Я квапила його відреаґувати.

— Тобто?

— Завести коханок та офіційно виставляти себе з ними напоказ.

— Ви розлучились?

— Аж ніяк. Ми далі були разом, ми залишалися коханцями, але він дотримувався правил пристойності. Він мав право на короткотривалі пустощі, щоразу вкрай незграбні, але настільки нескромні, що в пресі неодмінно з'являлися світлини.

— Як ви могли терпіти те, що він вас обманював?

— Легко: я сама підбирала йому коханок.

— Прошу?

— Ви все добре почули. Я підбирала жінок, з якими він заводив інтрижки.

— І він погоджувався?

— Така була моя умова. Я погоджувалася ділитись тільки за умови, що сама обиратиму, з ким маю ділитися. Оскільки він був безумно в мене закоханим, він погодився.

— Яких коханок ви йому вибирали?

— Завжди дуже вродливих.

— Справді?!

— Дуже вродливих і повних дуреп. Якщо бути вродливою існує небагато способів, то бути дурепою — їх тисяча: дурепа тому, що не вміє вести розмову, дурепа, бо веде нудні розмови, дурепа, бо цікавиться лише тим, що хвилює жінок, а не чоловіків, дурепа, бо вважає себе розумнішою, ніж є насправді, дурепа, бо пережовує якусь одну думку. Бідолашний мій Ґійом, я записала його на повний курс у країну дуреп!

— Мені здається, вас це розважало.

— Дико. Втім, я була милою, я скеровувала його лише до декоративних дуреп; якби я була злою, то посилала б його до тих, що одночасно є дурепами й потворами!

— Як він до цього ставився?

— Дуже добре. Він ішов до них з огляду на те, що в них було найліпшого, а потім тікав від них через те, що в них було найгіршого. Він хутко мене покидав, але хутко й повертався.

— Можете присягнути, що він не гнівався на вас за це?

— Ми розмовляли про пікантну кретинку якогось сезону; оскільки я обирала тих, котрі були як картинки, йому завжди було про що розповісти. Мушу зізнатися, ми багато сміялись. Це було цинічно, але ми відчували подвійний тиск: суспільство, з одного боку, змушувало нас ховатися, а з іншого — зобов'язувало його доводити, що він ловелас; ми з ним умовилися. В інтимному плані все залишалося без змін, ми

обожнювали одне одного якщо не більше, то так само, бо долали ці труднощі разом.

— Ви ніколи не ревнували?

— Я не дозволяла собі це показувати.

— Тобто ви відчували ревнощі?

— Звісно. Скільки разів мою уяву було настільки насичено о́бразами його з тими жінками, що в мене виникало бажання опустити завісу!

— Покінчити з собою?

— Ні, вбити їх, тих жінок. У голові роїлися думки вбивці. До того ж, своєю тупістю вони самі себе руйнували. Бо були дурепами, на щастя, справжнісінькими дурепами. Один раз, єдиний, я ледве не помилилась!

Вона замахала руками, наче досі боролась із цією небезпекою.

— Бісова Міріам, вона ледве мене не ошукала. Ніколи не зустрічала жінки, яка докладала би стільки енергії, щоб видаватись безмізкою… Ґійом таємно проводив мене в палац, де я, заховавшись за ґобеленом, спостерігала за учтами, аби впевнитися щодо вибору дурепи. Я одразу відібрала цю Міріам, яка, наче кулемет для дурниць, плела нісенітницю за нісенітницею, аж до моменту, коли зауважила, що вона видавала лише цікаві дурниці, завжди кумедні, вони не були ні недоречні, ні нудні; охолонувши, я дійшла висновку, що вона має почуття гумору, це, щонайменше, свідчить про лукавство. Далі я придивилася до неї пильніше і помітила, що кожному чоловікові, з яким вона заводила розмову, подавалася відповідна поведінка: бундючному вона з невимушеною фамільярністю кидала: "о, який він кумедний, цей дивак"; марнославному адресувала лестощі, що стосувалися його буцімто успіху; вона невтомно слухала захопленого полюванням кретина,

сприймаючи переможця кроликів, наче героя багатьох світових війн; словом, це був ас у спокушанні, який приховував свої карти. Під час десерту вона підійшла до Ґійома і, ведучи мову про спорт, переконала його в тому, що хоче стрибнути з парашутом. Це була неправда, але ця авантюристка була цілком здатна спробувати, щоби мати змогу впасти йому в обійми. Я заборонила приймати її в палаці. Це була підступна жінка, яка прикидалася легковажною, щоби краще маніпулювати чоловіками… Вона забезпечила собі блискучу кар'єру, виходячи заміж лише за поважних чоловіків, і щоразу — як же не щастить — вони виявлялися багатими!

— Чи Ґійом привернувся до котроїсь із них?

— Ні. Бачите, чоловіки не дуже вимогливі щодо розмови, яку мають вести до того, як дістануться ліжка, бо готові заслужити собі компенсацію; проте після ліжка освічений чоловік, та ще й зі смаком, стає вимогливим, чи не так?

Я опустив голову, ця невідпорна істина заткнула мені рот.

Вона погладила коліна руками, розгладжуючи складки на спідниці.

— Період коханок, хоч і стомливий, був досить трепетним, бо дав мені змогу стати ще й експертом у мистецтві розриву. А як інакше! Я йому казала, які слова слід вибирати, коли він їх кидав. Напридумувала фрази, що мали змусити їх заніміти, з роззявленим ротом. Розрив мав бути чітким, без ускладнень, без сліду, безповоротним, але без самогубства.

— І як?

— У нас це виходило.

Я здогадувався, що тепер ми підійшли до найменш чіткого періоду цієї історії, того, що позначив його завершення. Емма ван А. відчувала це також.

— Склянку порто?

— Охоче.

Це заняття дало нам змогу перевести подих, перш ніж приступити до подальшої оповіді. Вона смакувала підігріте вино, ніяк не кваплячись переповідати кінець, ошелешена тим, що так хутко до нього дійшла.

І раптом обернулася до мене з серйозним виразом обличчя.

— Утім, я усвідомлювала, що ми не зможемо більше відступати. Доти ми зволікали з остаточним виходом, обходили перепони, але настав час, коли він мав одружитись і завести дітей. Я воліла радше відштовхнути його сама, ніж чекати, доки він сам відійде. Гордість… Я боялася тієї миті, миті, коли стану йому вже не коханою, а матір'ю. Так, матір'ю… Бо хто ж, як не матір, підштовхує чоловіка до дружини й дітей, тоді як сама вона воліла би тримати його для себе?

Очі її зволожились. Навіть по багатьох десятиліттях її охопило те саме вагання.

— Ні, я не була готова стати Ґійому матір'ю!.. Я ні секунди нею не була — я так пристрасно його кохала. Тож вирішила діяти "немовби".

Вона ковтнула слину. Розповідати про це їй було так само тяжко, як і здійснити.

— Якось уранці я повідомила, що маю залишити його там, де знайшла кілька років тому — в дюнах. Він одразу все зрозумів. І почав відмовлятися, благаючи зачекати ще трохи. Він плакав, катаючись по

землі. Я стійко трималася. Ми дісталися того місця, де він переді мною постав, простелили на піску пледи і там, попри смутну дощову погоду, востаннє кохались. І вперше не вдаючись до альбому насолод. Не можна сказати, чи це було приємно: це було сильно, несамовито, без будь-якого чару. Потім я подала йому напій, до якого додала снодійне.

Дивлячись на його оголене сонне тіло, таке ж скульптурне, як і в перший день, я зібрала його одяг, який разом із пледами вклала до свого кошику; потім дістала поцуплений у нього диктофон.

Стоячи поруч із його довгими, тремтячими від холоду ногами, перебігаючи поглядом по його пружних сідницях, засмаглій спині, розкиданому по плечах волоссю і стрункій шиї, я записала своє прощальне послання: "Ґійоме, твоїх коханок завжди вибирала я, свою дружину ти маєш обрати сам. Я хочу залишити тобі право самому вирішити, наскільки тобі мені бракуватиме. Або ти так страждатимеш від нашого розлучення, що візьмеш мою протилежність, щоби стерти найменший мій слід. Або ж захочеш впровадити мене в основу свого майбуття і вибереш ту, яка буде схожою на мене. Я не знаю, що там буде, коханий мій, знаю лишень, що мені це не сподобається, але так потрібно. Благаю тебе: в жодному разі нам не треба більше бачитися. Вважай, що Остенде розміщене на краю світу і воно недоступне… не муч мене такою надією. Я більше ніколи не відчиню тобі дверей, я повішу слухавку, якщо ти зателефонуєш, я розірву листи, що ти мені надішлеш. Нам доведеться страждати так, як ми палали, жахливо, незмірно. Я нічого не збережу від тебе. Сьогодні ввечері я все знищу. Та це неважливо, ніхто не зможе відібрати в мене мої спогади. Я тебе кохаю, і розлука нічого не змінить. Моє життя виправдано завдяки тобі. Прощавай".

І бігом пішла відтіля. Прийшовши додому, я попередила його ад'ютанта, щоби до настання ночі він забрав його з узбережжя, а тоді кинула всі наші листи і світлини у вогонь.

Вона помовчала й повела далі:

— Ні, обманюю. У вирішальний момент я втрималась і не знищила його рукавички. Розумієте, в нього такі руки…

Її постарілі занімілі пальці пестили відсутню руку…

— Наступного дня я послала одну рукавичку йому, іншу поклала в шухляду. Рукавичка — наче спогад. Рукавичка зберігає форму тіла так, як спогад береже форму реальності; рукавичка так само далека від тіла, як спогад від часу, що проминув. Рукавичка — це ностальгійна матерія…

Вона замовкла.

Її розповідь повела мене так далеко, що не хотілося розривати її банальними словами.

Якийсь час ми сиділи в тому насиченому просторі, такі маленькі серед книг, у напівтемряві, яку частково освітлювали лампи. Назовні стогнав розгніваний океан.

Потім я підійшов до неї, взяв її руку й поцілував, прошепотівши:

— Дякую.

Ця дивовижна жінка усміхнулася, наче вмираюча, що запитує: "Моє життя було гарним, чи не так?"

Я піднявся до своєї кімнати, з насолодою простягнувся на ліжку, на якому її розповідь наситила мої сни настільки, що вранці я не сумнівався, що то мені наснилось.

О дев'ятій тридцять Ґерда з коридору заявила, що подасть сніданок у ліжко. Вона швидкими рухами розсунула штори й поставила тацю серед перин.

— Вчора тітонька розповіла тобі своє життя?

— Так.

— І це зайняло весь вечір? — пирскнула Ґерда.

Я зрозумів, що саме цікавість спонукала її бути такою послужливою зі мною.

— Перепрошую, Ґердо. Я присягнув нічого не розповідати.

— Шкода.

— У будь-якому разі ви даремно вважаєте свою тітку старою дівою, яка нічого в житті не зазнала.

— Он як? Я завжди вважала, що моїй бідолашній тітці не зустрівся навіть вовк, що вона так і помре незайманою!

— Аж ніяк.

— Отакої! Я вражена.

— Чому ви так у цьому впевнені?

— Ну, її каліцтво…

— Чекайте! Інсульт, який всадовив її в інвалідне крісло, трапився п'ять років тому…

— Ні, я маю на увазі її каліцтво. Перед інсультом тітонька Емма не сиділа нерухомо, але пересувалася не набагато краще. Бідолашна! Вона схопила туберкульоз кісток у ті часи, коли не було ліків, як сьогодні. Він

зачепив стегна. Скільки це їй було років? Двадцять. Саме через це вона виїхала з Африки: і приїхала сюди до лікарні… З метою лікування вони поклали її в санаторії на дерев'яну дошку! Коли вона осіла на віллі в Остенде у двадцять три роки, то могла ходити тільки на милицях. Діти називали її "кульгавою", це було недобре, діти — дурні та безжальні! Моя тітонька була вродливою, навіть дуже вродливою. Але, кому потрібна дівчина, що кульгає? Вона перекидалася з однієї ноги на іншу за найменшого руху, і, знаєте, на це було страшно дивитися. Зрештою, буденне життя стало легшим після інсульту, коли вона погодилася на інвалідний візок! Спробуй запропонуй інвалідний візок двадцятитрирічній дівчині… Треба бачити речі реально такими, якими вони є: який жаль! Що ж, тим краще, що знайшовся бравий хлопчина, який колись присвятив себе…

Наче відчувши відразу до такої перспективи, вона знизала плечима і вийшла.

Замислившись, я проковтнув солідний фламандський сніданок, швидко прийняв душ і спустився, щоб зустрітися з Еммою ван А., яка сиділа перед вікном із томиком на колінах, її очі блукали у хмарах.

Помітивши мене, вона зашарілася. Реакція жінки, яка віддалась. Я відчув, що маю її заспокоїти.

— Я провів чудову ніч, пригадуючи вашу історію.

— Тим краще. Згодом я пожалкувала, що вам надокучала.

— Чому ви упустили, що були калікою?

Вона зіщулилася. Шия випрямилась і стала на два сантиметри довшою.

— Тому що моє життя ніколи не було життям каліки, і я ніколи нею не була.

Вона несподівано глянула на мене знизу вверх, недовірливо, майже вороже.

— Бачу, що моя тупа племінниця вас уже просвітила…

— Вона сказала це цілком випадково; і це аж ніяк не звучало насмішкувато: навпаки, про ваші проблеми вона згадувала зі співчуттям.

— Співчуття! Я ненавиджу, коли на мене кидають такі погляди. На щастя, чоловік мого життя не накидав мені свого жалю.

— Він не казав вам про вашу ваду?

— Заговорив, тоді, коли мав намір одружитись і хотів зробити наш зв'язок офіційним… Я була вибита з колії! І відповіла, що коли народ вірогідно ще може прийняти простолюдинку, він відкине каліку. Тоді він розповів історію про французьку королеву Кульгаву Жанну. І впродовж кількох тижнів навіть так мене називав. Мені довелося докласти неймовірних зусиль, щоби відмовити його від цього задуму.

— Чи саме через це ви воліли, аби ваш союз залишався таємним? По суті, вашу ваду він сприймав набагато легше, ніж ви…

Вона відкинулася на спинку свого візка. Її очі налилися слізьми…

— Можливо.

Її голос затремтів. Вона вагалася, чи говорити. Я зрозумів, що за цими вустами на мене чекала інша таємниця.

— То в чому річ? — лагідно запитав я.

— Справжньою причиною моєї стерильності був туберкульоз. Унаслідок ураження кісток і лікування, що його супроводжувало, моє лоно стало непридатним для використання. Якби не це, у мене, можливо, вистачило би сміливості вийти заміж за Ґійома…

Вона пильно на мене подивилась і оволоділа собою:

— Повний ідіотизм, ці фрази типу: "якби не це"! "Якби не моя хвороба!" Це — викрутаси розуму, що змушують страждати ще більше. Моя доля могла би бути інакшою, "якби не". Ніколи не треба впадати в подібні гіпотези, це — колодязі болю, з яких годі вибратися. Я знала немилість і милість, мені нічого скаржитись! Немилість — моя хвороба. Милість — Ґійомове кохання.

Я їй усміхнувся. Вона заспокоїлась.

— Мадам, маю одне запитання, яке не зважуюсь поставити.

— Ну ж бо, ризикніть.

— Ґійом досі живий?

Вона набрала повітря і не дозволила собі відповісти. Розвернувши візок, попрямувала до низенького столика, схопила пласку срібну коробочку, констатувала, що сигарети закінчилися, роздратовано її відсунула. Втім, рішуче взяла порожній черепаховий мундштук і хвацько піднесла до вуст.

— Прошу вибачення. Я не відповім на ваше запитання, месьє, бо не хочу давати надто багато прикмет, щоб ідентифікувати чоловіка, про якого розповідаю. Знайте, що Ґійома звуть не Ґійом, це лише псевдонім, який я йому дала в цій розповіді. Зауважте також, що я не згадала і про

його ранґ спадковості. Зазначте, що я жодного разу не уточнила, про яку королівську родину йдеться.

— Даруйте? Хіба йдеться не про бельгійську династію?

— Я цього не казала. Це так само може бути королівський дім Голландії, Швеції, Данії чи Англії.

— Чи Іспанії, — роздратовано вигукнув я.

— Чи Іспанії, — підтвердила вона. — Я розповіла вам не його, а свою таємницю.

У голові в мене все змішалося. Наївний, я заковтнув усе, до найменшої деталі з того, що вона мені вчора розповіла. Те, що попри емоції вона повністю контролювала свою розповідь, розкривало її з іншого боку, вона була розсудливою та хитрою.

Я побажав їй приємного дня і вирушив на прогулянку.

Коли я вештався вулицями, в моїй голові крутилась якась дивна думка, думка, що постійно тікала. Якийсь мимовільний спогад… як слово, що вислизає. Вибитий з колії тим, що розповіла Ґерда, потім сама Емма, я відчував якусь незручність і ніяк не міг її окреслити. Я неодноразово зупинявся на довгих безлюдних набережних. Спостерігав за хвилями, аж мене занудило, довелося сісти.

Цього вівторка від'їзд туристів повернув мені Остенде цілісним та безлюдним. Але я задихався.

Зазвичай, коли я перебував на океанських узбережжях, то мав враження, що обрій тікає у безвість; а тут, на Півночі, обрій височів, немов стіна. Я стояв не перед морем, яке дає змогу втекти, а перед морем, на яке наражаєшся. Воно не кликало в дорогу, а виставляло своє

забороло. Чи не з цієї причини Емма ван А. провела своє життя тут, залишившись полонянкою у вигнанні своїх спогадів?

Я обіперся на сталевий парапет, що оточував набережну. Коли я покидав віллу, мене в якусь мить кольнуло вже й не знаю що, якесь відчуття чи спогад, що залишив гіркоту в роті. Що ж це було?

Пояснення спало мені на думку, коли я прямував до тераси кав'ярні, де збирався щось випити: стільці бару несподівано послали мені чіткий образ божевільної на бульварі Сен-Жермен!

Двадцятьма роками раніше, коли я тільки-но осів у Парижі, наміряючись продовжувати там навчання, одного вечора мені зустрівся цей дивний персонаж, коли ми з друзями чекали на початок кіносеансу.

— Мадам, месьє, я виконаю для вас танець.

Жебрачка з прямим, невизначеного кольору — чи жовтуватого, чи попелястого, — волоссям зупинилася перед групою, яка збиралася зайти до зали, поклала свої пакунки під брамою і стала серед нас, кидаючи на них поглядом.

— Музика належить Шопену!

Наспівуючи сухуватим голосом, вона жестикулювала у своїх полотняних, колись білих, туфлях, її жестам перешкоджала рожева шаль, що сповзала по сукні з квітковим візерунком, а її жалюгідний беретик, здавалось, от-от упаде. Недбалість, з якою вона виконувала свій номер, просто захоплювала: абсолютно не потрапляючи ні в ритм, ні в ноти, вона бурмотіла мелодію, коли про неї згадувала та коли вистачало подиху; рухи її ледве чи нагадували крок. Здавалося, що перед нами дівчинка чотирьох років, яка розважається, граючись у балерину перед дзеркалом. Я подумав, що вона це усвідомлює і вважає, що вона — єдина, здатна на це. За складкою її губ я вгадував: вона нам

докоряє за те, що ми такі нікчемні знавці. "Я виконую казна-що, вони цього не помічають, тож не варті чогось більшого".

— Ось і кінець!

Вона привітала нас повільним шляхетним реверансом, зібравши довкола себе пелену уявної широкої сукні, що завершувалася невидимим шлейфом.

Ті, що призвичаїлися бачити її на вулиці, зааплодували. Чи то з жалю, чи з жорстокості ми влаштували їй тріумф зі свистом, криками, залучивши до бурхливих вітань і роззяв, доти, доки вона, геть спітніла й виснажена своїми реверансами, що доповнили її хореографію, не вигукнула тоненьким голосом:

— Не треба, одначе, мріяти: ніякого "на біс" не буде.

Потім обійшла нас, тримаючи свій червоний берет.

— За танець, пані й панове. Для артиста, будь ласка. Дякую від імені мистецтва.

Надалі я часто на неї наражався. Одного дня вона, похитуючись, підійшла до черги з почервонілим носом і відсутнім поглядом, бо забагато випила. І, покинувши свої лахи, промимрила кілька нот, попіднімала ноги, досить, аби дати зрозуміти, що нездатна докінчити свій приблизний танець.

Це її розізлило. Вона гнівно глянула на нас.

— Смієтеся з бідолашної старої? Але я не завжди була такою, я була дуже вродливою, так-так, дуже вродливою, там, у моїх торбах, є світлина. І взагалі, я мала вийти за короля Бодуена! Саме так, за короля Бодуена, короля бельгійців, бо в бельгійців є не лише такі ж нікчемні, як

у нас, президенти, вони ще мають справжніх королів! І от я ледве не стала королевою бельгійців, саме так! Королевою бельгійців, просто тому, що король Бодуен був молодий та божевільно в мене закоханий. Я також була закохана, авжеж! Ми були дуже щасливими! Дуже! А тоді з'явилась ота інтриґанка, та… та…

Роздратована й розгнівана, вся тремтячи від ненависті, вона кілька разів плюнула на землю.

— А потім була та Фабіола!

Вона тріумфувала, бо нарешті назвала ім'я своєї суперниці. З розширеними від злості зіницями й напруженим обличчям вона гнівно нам кидала:

— Так, Фабіола його в мене вкрала! Вкрала! А він так упадав за мною! Хіба тут щось зробиш, та іспанка нікого не шанувала, вона хотіла за нього заміж, і його зачарувала. І він відвернувся від мене. Паф — усе, кінець.

Вона обіперлася на стіну, намагаючись перевести подих.

— Фабіола! Коли ти народився зі срібною ложечкою в роті, коли в тебе були бонни з Англії, Німеччини, Франції та Америки, розмовляти різними мовами зовсім нескладно! Псс… я також могла б, якби народилася не в канаві. Злодійка! Злодійка! Вона вкрала в мене Бодуена!

Дійшовши до межі нервового зриву, стара схаменулась, оглянула нас так, наче щойно побачила, що ми тут, в одну мить перевірила наявність звалених неподалік торб, тоді, обмежуючи свій виступ рухами верхніх кінцівок, промимрила якусь невиразну мелодію, секунд двадцять помахала руками й несподівано вклонилась.

— Ось так!

З її вуст вилітало два види текстів:

— Для танцівниці… інтриґанка… пройдисвітка… злодійка… подяка за танець… Фабіола-паскудниця!

Ось кого мені нагадала моя мрійниця з Остенде, не більше і не менше, лише цю жебрачку, яка постійно волочила за собою з десяток пластикових торб і яку студенти Сорбонни прозвали навіженою з Сен-Жермен, оскільки кожен квартал Парижа має свій екземпляр.

Чи ж моя господиня варта була чогось більшого? В якусь мить неправдоподібність її розповіді мене обурила. Зв'язок каліки і принца! Її вплив на багатого й вільного чоловіка, який доходив до того, що вона обирала йому навіть коханок! Початок і кінець на пляжі, серед дюн — скільки романтики… Надто дивовижне все це, надто артистичне! Тож відсутність матеріальних слідів їхньої історії — річ цілком нормальна: її просто не було.

Я переглянув її розповідь у світлі сумнівів. Хіба її записник у шкірі оранжевого кольору, що містив меню закоханих, не нагадував найкращі еротичні тексти, тим, що були написані жінками? Хіба шедеври чуттєвої сміливості в літературі здебільшого не належать перу тих, хто перебуває на марґінесі, а ще жінкам неодруженим, які, знаючи, що для материнства вони не призначені, реалізують себе в інший спосіб?

Коли я повертався до Емми, одна деталь стала для мене ключем, що відчинив усі двері: вгорі над навісом срібно-золотистою мозаїкою було викладено назву цього місця: Вілла "Цирцея"! Було помітно, що панно додали вже після того, як віллу було збудовано.

Усе стало ясно: матрицею послужив Гомер! Емма ван А. вигадала епізоди, відштовхнувшись від свого улюбленого автора. Її зустріч із

Ґійомом, яку передвістив сон, було транспоновано із зустрічі Улісса й Навсікаї, коли молода жінка знайшла голого чоловіка на березі. Вона назвала свою віллу "Цирцея", щоби краще ідентифікувати себе зі спокусницею з "Одіссеї", яка випробовувала свою майстерність магії на чоловіках. Вона ненавиділа жінок, які в'язали або ткали, тих Пенелоп, біля яких Улісс барився з від'їздом. А на меню еротичних рецептів надихнула, звісно, антична Греція. Отже, свої буцімто спогади вона сфабрикувала на основі спогадів літературних.

Або Емма використала мене, або вона мітоманка. В обох випадках, враховуючи її спритно підтасоване каліцтво, для мене було очевидним, що вона спотворила істину.

Я штовхнув двері, готовий сказати, що їй не пофортунило мене ошукати. Але коли я побачив її худенький силует у візку перед відчиненим вікном, моє роздратування десь зникло.

Жаль і ніжність охопили мене. Ґерда була права, коли, кажучи про свою тітку, додавала "бідолашна". Цій безталанній не довелося працювати, щоби жити, але що вона могла пізнати в житті з цим, хоч і милим, але зневаженим каліцтвом тілом? Хіба на неї можна гніватися через те, що вона використала єдине, що їй залишалося — свою уяву, аби втекти зі свого існування чи його збагатити?

І за яким правом я, романіст, можу їй докоряти за поетичну імпровізацію?

Я підійшов. Вона здригнулась, усміхнулась і вказала на стілець.

Я сів навпроти неї і запитав.

— Чому би вам усе це не описати? Це така захоплива історія. Напишіть книгу, давши інші імена і назвавши її "романом".

Вона дивилася на мене так, наче розмовляла з немовлям.

— Я не письменниця.

— Хто знає? Варто спробувати.

— Я сама це знаю, бо весь час читаю. Самозванців і так багато...

Реагуючи на слово "самозванець", я трохи скривився, вважаючи, що, вживши його, вона сама себе викриває, і це є своєрідним зізнанням, бо напередодні вона збрехала.

Емма помітила мою гримасу і приязно взяла мене за руку.

— Ні-ні, не ображайтеся. Я мала на увазі ніяк не вас.

Її помилка мене розвеселила. Вона ж вирішила, що я їй пробачив.

— Я певна, що ви митець.

— Ви ж мене не читали.

— Справді, — погодилася вона, також розсміявшись, — але ви так гарно вмієте слухати.

— Я слухаю, немов дитя, сприймаю все, що мені викладають. Тож якщо вчора ви розповідали вигадані історії, я цього не усвідомив.

Вона схвально хитала головою, наче я розповідав їй лічилку. Я вирішив піти трохи далі:

— Кожна вигадка — це зізнання. Кожен обман — це інтимне звіряння. Якщо вчора ви зі мною погрались, я на вас не гніваюсь, і навіть

подякую, адже розповідаючи свою казку, ви вибрали мене, ви порахували мене гідним вас вислухати, ви відкрили мені своє серце й обдарували своєю фантазією. Що може бути своєріднішим за творчість? Чи можна поділитися чимось дорожчим? Я отримав цей привілей, мене було обрано.

Посмикування рис обличчя підказало мені, що вона почала розуміти. І квапливо продовжив:

— Так, ви мене визнали, я свого роду брат, брат по обману, людина, котра, як і ви, вирішила, що відкриватиме свою душу, вигадуючи неймовірні історії. Сьогодні в літературі цінують щирість. Яка хиба! Щирість може бути позитивною рисою у складанні протоколу або при свідченнях у суді — та й то непевно; нині йдеться радше про зобов'язання, ніж про властивість. Будова твору, вміння зацікавити, дар оповідача, простота, з якою далеке робиться близьким, здатність викликати в уяві, не описуючи, вправність видавати ілюзію за істинне, все це не має нічого спільного зі щирістю і нічим їй не зобов'язане. Ба більше, розповіді, які живляться не реальними обставинами, а фантазмами, сценами бажаними, бажаннями нездійсненними, прагненнями, що знову повертаються, дають мені більше, ніж різні факти, про які написано в газетах.

Вона широко розплющила очі й закусила губу.

— Ви… Ви мені не вірите?

— Жодному слову, але це неважливо.

— Що!

— І все-таки я вам дякую.

Звідки в неї стільки сили, щоби так сильно мене штовхнути? Вона вдарила мене в груди, і я впав назад.

— Недоумок!

Вона нетямилася від гніву.

— Щезніть! Негайно покиньте цю кімнату! Геть звідси! Я більше не хочу вас бачити.

Занепокоєна криками Ґерда влетіла в бібліотеку.

— Що відбувається?

Емма побачила племінницю і задумалася, що їй відповісти. Дебела жіночка помітила мене на килимі й кинулася, щоб допомогти мені підвестись.

— Отакої, месьє! Ти впав! Як це ти спромігся? Ти зашпортався в килимі?

— Саме так, Ґердо, він зашпортався в килимі. Я тебе для цього й покликала. Тепер хочу трохи спокою, мені потрібно відпочити. Наодинці!

Нам із Ґердою не залишалося нічого іншого, як відступити перед незаперечною владністю цією слабкої старенької жінки.

Я піднявся на поверх, злий на себе через те, що став призвідцем цього нападу. Я уявляв Емму брехункою, яка цим не переймається. Її реакція свідчила, що вона вірить у свою писанину. Тепер із моєї вини вона страждає ще більше. Що ж робити?

Ґерда зайшла до мене, щоб запропонувати чай, насправді ж для того, щоб довідатись якнайбільше про побачену нею сцену.

— Що ти їй сказав? Вона просто нетямилася від гніву.

— Усього лише те, що не зовсім вірю всьому, що вона вчора мені розповіла…

— Он як… авжеж, розумію…

— І чемно додав, що її історія мене захопила, і нічого страшного, якщо вона трохи перебільшила. Отут вона мене і вдарила!

— Отакої!

— Я не підозрював, що вона так глибоко поринула у свою маячню. Жодної врівноваженості. Я міг уявити її брехухою чи мітоманкою, але не уявляв її…

— Божевільною?

— О, це не зовсім те слово…

— Мені прикро, месьє, але мусиш визнати, що тітонька Емма трохи звихнулася. Невже ти вважаєш, що написані тобою романи — правда? Ні. Отже, це те, що я й кажу: моя тітонька — навіжена. І мова про це ведеться не вперше… Так уважав уже дядечко Жан! Тітка Еліот також!

Я промовчав. Мені було неприємно визнати, що ця проста жінка має рацію; але коли здоровий глузд виглядає, як дикий кабан із обтічним лобом, носить сукню з величезними квітами, має жовті гумові рукавички, бідний словниковий запас і недолугий синтаксис, тоді здоровий глузд мене не приваблює. Проте, я був змушений пристати до її діагнозу: Емма

ван А. покинула реальний світ і перебуває у світі химер, не усвідомлюючи пройденого шляху.

Ґерда пішла куховарити.

Я, зі свого боку, ніяк не міг вирішити, що робити. Залишатись у себе чи піти заспокоїти Емму? Мені було не по собі, що я змусив її страждати. Краще збрехати, ніж її засмутити.

О сьомій годині, скориставшись тим, що Ґерда пішла додому, я спустився у вітальню.

День добігав кінця, в бібліотеці, що поринула в півсутінь, вона сиділа на звичному місці з почервонілими повіками. Я поволі підійшов до неї.

— Мадам ван А…

Мої слова зависли в тиші, що панувала в кімнаті.

— Чи дозволите сісти?

Цілковита відсутність реакції породила в мені відчуття, що я став беззвучним, прозорим. Проте, хоча вона не відреагувала ні словом, ні поглядом, за надміру скороченими м'язами, з того, як вона обмежила поле зору, я відчував, що вона помітила мою присутність, і вона їй неприємна.

І тут мені спало на думку рішення, яке могло вивести з кризи.

— Мадам ван А., мені страшенно прикро через те, що тут трапилось, я повністю несу за це відповідальність. І не розумію, що на мене найшло. Напевно, спрацювала заздрість. Так, цілком певно. Ваше минуле настільки феєричне, що я відчув потребу сказати, що воно неправдиве,

що ви його вигадали. Бачите, таким звичайним людям, як я, складно усвідомити, що можуть відбуватися речі, настільки… неймовірні. Прошу прийняти мої вибачення. Я позеленів від суперечностей. Мені захотілося потоптати ваше щастя, і я кричав, що воно нереальне. Ви мене чуєте?

Вона повернулася до мене, її обличчя поступово осяяла тріумфальна посмішка.

— Заздрили? Справді заздрили?

— Так. Боюсь, що послухавши вас, кожен казився би від заздрості й бажання…

— Я про це не подумала.

Вона з симпатією мене роздивлялась. Я далі наполегливо відновлював довіру.

— Очевидно, саме через це ви ніколи нікому не відкривалися: воліли не розпалювати гострих бажань.

— Ні. Мене стримувала якраз моя обіцянка. А ще — думка, що мене вважатимуть божевільною.

— Божевільною… З якого дива?

— Є повно бідолах, які мають таке нудне життя, що розповідають байки, і, зрештою, починають у них вірити. Втім, я їх розумію.

Таємничість слів… Вони, немов ті птахи, що сідають на гілку, а дерево того навіть не відчуває. Таким чином Емма ван А. описала свій випадок, сама себе не впізнавши, немовби йшлося про хворобу, яка заторкує інших.

Я відчув, що вона заспокоїлася. Зовсім несподівано я теж відчув спокій.

Отак, у мовчанні, я й покинув Емму ван А. одну.

Наступного дня голосіння Ґерди розбудило мене о восьмій тридцять: вона щойно знайшла свою тітоньку в ліжку мертвою.

Упродовж дня санітари, лікар, сирени, поліціянти, дзвінки, грюкання дверей, ходіння туди-сюди та звуки підтвердили те, що ми виявили, ввійшовши до неї у спальню: Емма ван А. не витримала нового серцевого нападу.

Ґерда вела себе бездоганно: засмучена, але діяльна, вона зайнялась усім разом зі мною, запитавши, чи не хочу я скоротити своє перебування. Оскільки я вирішив залишитися, вона подякувала мені від себе й тітоньки Емми, начеб я виявив їй особисту милість, тоді як насправді я не знав, куди подітись.

Емму ван А. одягли, нафарбували і поклали на ліжко, очікуючи, доки доправлять домовину.

Я далі ходив на прогулянки, які давали мені дивну розраду. Море сьогодні було велично сумним, завуальованим у сірі тони. До Остенде я приїхав із наміром вилікуватися від розриву, подумки малюючи тиху, ностальгійну, неясну місцину, туман, у пасмах якого я зможу заховатись. Яка помилка! Остенде не було розпливчастим — не більше, ніж поезія, яка теж не є чимось розпливчастим — і все-таки я одужував. Емма ван А. викликала в мене сильні емоції і якимось дивним чином поставила на ноги.

Немов привілеєм, я насолоджувався цими останніми митями, які ми з Ґердою досі відчували на віллі "Цирцея".

О п'ятій племінниця принесла мені чай і пробурмотіла.

— Нотаріус покликав мене, щоб ознайомити з розпорядженням про похорон: про нього треба дати повідомлення у двох бельгійських, нідерландських, данських та англійських щоденних газетах. Вона таки справді була божевільною!

— Ви це зробили?

— Нотаріус зробив це сам.

— Хто спадкоємець?

— Я, як вона обіцяла, я про це знала. Ще одне, вона вимагає триденного неспання, що нормально, та ще одну дивну річ: хоче, щоб її поховали з рукавичкою.

Я здригнувся. Звівши очі до неба, вона вела далі:

— Та рукавичка має бути в коробці з червоного дерева, що лежить усередині шафи для суконь.

Знаючи, про що йдеться, я не хотів іще більше затьмарювати образ тітки розповіддю про її манію.

Трохи згодом Ґерда знову прийшла до мене з розкритою коробкою, підозріло розглядаючи її вміст.

— Це ж чоловіча рукавичка, хіба ні?

— Так.

Племінниця сіла й почала міркувати, що для неї було нелегко.

— Значить, вона знала якогось чоловіка?

— Це лише чоловіча рукавичка, — лагідно поправив я.

Вона усміхнулася, вловивши мою думку.

— Авжеж, розумію.

— Невинна зустріч на якомусь балу. Решту вона вигадала. Чарівний незнайомець, в якого вона конфіскувала цю рукавичку, так і не зрозумів, що трапилося… Така моя думка, Ґердо!

— Я теж так думаю.

Я підвів голову і взяв том, що лежав у бібліотеці на видноті.

— Візьмімо цю казку, з неї легко побачити, що саме послужило їй підказкою.

Я розгорнув розкішне видання "Казок" Шарля Перро і вказав на розділ:

— Попелюшка. Тікаючи з балу, вона залишила за собою туфельку. Принц підбирає туфельку і, керуючись підказкою, йде на пошуки своєї зниклої партнерки.

Я взяв рукавичку.

— Це — рукавичка принца, яка заступила черевичок Попелюшки.

— Бідолашна тітонька. Нічого дивного, що її кохання живилося чарівними казками. Реальність була надто складною для неї,

жорстокою, правда ж? Тітонька Емма була не лише калікою, вона була непристосованою. Вона завжди була лише мрійницею.

Я погодився, кивнувши головою.

— Годі насміхатися, — завершила вона, — я виконаю її останню волю. Хоч би як ця рукавичка опинилася тут, я покладу її на неї.

— Я піду з вами.

Ми зайшли до кімнати, де лежала Емма ван А. і де панувала вражаюча тиша; зізнаюся, що коли я вкладав цю рукавичку до рук старенької пані, якраз коло її серця, серця, яке билося лише у мріях, я був дуже схвильований, власне тому, що рукавичка служила опертям тієї фантазії.

На третій день по смерті Ґерда, її чоловік, діти і я попрощалися з Еммою ван А., потім ми грали в карти Таро й чекали працівників похоронної служби.

Коли пролунав дзвінок, я крикнув Ґерді, яка вийшла на кухню:

— Не турбуйтеся, я відчиню.

І був здивований, коли побачив перед дверима лише одного чоловіка.

— Добридень, ви один?

— Перепрошую, месьє, я потрапив до Емми ван А.?

Це запитання підказало мені, що я помилився щодо ідентичності відвідувача, тим паче, що далеко в кінці вулиці з'явився величаво повільний похоронний кортеж.

— Даруйте, месьє, я подумав, що ви працівник похоронної служби. Вам, звісно, відомо, що мадам Емма ван А. померла?

— Так, месьє, власне з цього приводу я й приїхав.

Обернувшись, він зауважив, що похоронники виходять з кортежу.

— Радий, що я прибув якраз вчасно. Чи я можу поговорити з вами віч-на-віч?

Елеґантний, вбраний у костюм бездоганного покрою з краваткою чоловік розмовляв із владним спокоєм людини, яка зазвичай змітає посталі перед нею перепони. Нічого не підозрюючи, я провів його в салон.

— Послухайте, месьє, — мовив він французькою, в якій майже не відчувалось акценту, — перейдімо одразу до справи. Я прибув сюди з незвичайною місією, суті якої я й сам не розумію. Дозвольте відрекомендуватись: Едмонд Вілліс.

Він помахав картою з гербом, якої я не встиг розгледіти, бо низьким голосом він вів далі:

— Упродовж п'яти років я працюю головним секретарем у королівському палаці. Коли мене знайомили з обов'язками, я отримав безглуздий наказ від свого попередника, який отримав його від свого попередника, а той від свого і так далі за хронологією. Можливо, він постраждав у переданні? Чи це було бажання заплутати інформацію? Але сьогодні ми так і не знаємо, хто в королівському домі стоїть біля витоків цього прохання… У будь-якому разі воно чітке: коли головний

секретар палацу дізнається про смерть мадам Емми ван А., яка мешкає на віллі "Цирцея", у будинку № 2 по вулиці Рододендронів в Остенде, він повинен привезти цю рукавичку і покласти її обіч тіла до того, як домовину тієї пані буде закрито.

І він простягнув мені білу рукавичку, близнючку тієї, яку, лежачи на смертному одрі, Емма тримала на серці.